

เอกสารประกอบการสอน
วิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาชีวิตและประกอบการชุมชน
คณะศิลปศาสตร์
สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

๒๕๖๓

เอกสารประกอบการสอน
วิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาชีวิตและประกอบการชุมชน
คณะศิลปศาสตร์
สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
๒๕๖๓

คำนำ

เอกสารประกอบการสอน รายวิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน รหัสวิชา GE ๖๓๔๑๐๓ นี้ได้เรียบเรียงขึ้นอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมเนื้อหาสาระรายวิชา ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน (มหาวิทยาลัยชีวิต) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญของผู้สอนในการใช้ประกอบการสอนของอาจารย์ ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา กระบวนการ และเป้าหมายของการเรียน

เอกสารเล่มนี้ ได้แบ่งเนื้อหาในการเรียนการสอนไว้ ๑๕ สัปดาห์ ได้แก่ เศรษฐกิจกับการดำรงชีวิต แนวคิดการจัดการเศรษฐกิจระดับบุคคลหรือครัวเรือน การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือน ผู้สอนควรได้ศึกษารายละเอียดแต่ละหัวข้อเรื่องที่สอนจากเอกสาร หนังสือ ตำรา หรือสื่ออื่น ๆ เพิ่มเติมอีก หวังว่าเอกสารประกอบการสอนนี้ คงอำนวยความสะดวกต่อการเรียนการสอน หากท่านที่นำไปใช้มีข้อเสนอแนะ คณะผู้จัดทำยินดีรับข้อคิดเห็นต่าง ๆ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาชีวิตและประกอบการชุมชน

สิงหาคม ๒๕๖๓

สารบัญ

คำนำ	๓
สารบัญ	๔
รายละเอียดวิชา	๗
รหัสและชื่อวิชา	๗
จำนวนหน่วยกิต	๗
อาจารย์ผู้สอน	๗
คำอธิบายรายวิชา	๗
จุดมุ่งหมายรายวิชา	๗
การวัดผลการเรียนรู้	๗
ภาพรวมของวิชา	๘
แผนการสอนครั้งที่ ๑	๙
วัตถุประสงค์การเรียนรู้	๙
หัวข้อเนื้อหาสาระการเรียนรู้	๙
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงกระบวนการและเป้าหมาย	๙
สื่อการเรียนรู้	๙
การวัดผลและประเมินผล	๙
หน่วยที่ ๑ วิธีชีวิต : มนุษย์กับอำนาจเศรษฐกิจ	๑๐
๑.๑ ความเป็นมาของเศรษฐกิจกับการดำรงชีวิต	๑๐
๑.๒ ความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจกับการพัฒนาชีวิต	๑๒
คำถามท้ายบท	๑๖
หนังสืออ่านประกอบ	๑๖
แผนการสอนครั้งที่ ๒	๑๗
วัตถุประสงค์การเรียนรู้	๑๗
หัวข้อเนื้อหาสาระการเรียนรู้	๑๗
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงกระบวนการและเป้าหมาย	๑๗
สื่อการเรียนรู้	๑๗
การวัดผลและประเมินผล	๑๗

หน่วยที่ ๒ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ : การจัดการระดับบุคคลและครัวเรือน	๑๘
๒.๑ แนวคิดการจัดการการผลิตเพื่อการบริโภคและวิภาค	๑๘
การบริโภคหรือการจัดการผลผลิตเพื่อสวัสดิการหรือความมั่นคงทางเศรษฐกิจ	
และการบริโภคที่ได้ประโยชน์ค้ำค่าสูงสุด	
๒.๒ แนวคิดการจัดการทางการเงินเพื่อความมั่นคงทางการเงิน	๒๑
หรืออิสรภาพทางการเงิน	
๒.๓ กระบวนทัศน์การจัดการเศรษฐกิจระดับครัวเรือน/ครอบครัว	๒๒
คำถามท้ายบท	๒๓
หนังสืออ่านประกอบ	๒๓
แผนการสอนครั้งที่ ๓	๒๔
วัตถุประสงค์การเรียนรู้	
หัวข้อเนื้อหาสาระการเรียนรู้	๒๔
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงกระบวนการและเป้าหมาย	๒๔
สื่อการเรียนรู้	๒๔
การวัดผลและประเมินผล	๒๔
หน่วยที่ ๓ สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ :	
การวิเคราะห์เพื่อสร้างสรรค์เศรษฐกิจ	๒๕
๓.๑ แนวคิดการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ	๒๕
๓.๒ วิธีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ	๒๖
คำถามท้ายบท	๒๗
หนังสืออ่านประกอบ	๒๗
แผนการสอนครั้งที่ ๔	๒๘
วัตถุประสงค์การเรียนรู้	๒๘
หัวข้อเนื้อหาสาระการเรียนรู้	๒๘
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงกระบวนการและเป้าหมาย	๒๘
สื่อการเรียนรู้	๒๘
การวัดผลและประเมินผล	๒๘
หน่วยที่ ๔ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง :	
วิถีพัฒนาระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และธุรกิจเอกชน	๒๙
๔.๑ ความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๒๙

๔.๒ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว ชุมชน และธุรกิจเอกชน	๓๔
๔.๓ การปฏิบัติตนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	๓๖
๔.๔ แบบอย่างทีพอเพียง	๓๖
คำถามท้ายบท	๔๒
หนังสืออ่านประกอบ	๔๒
แผนการสอนครั้งที่ ๕	๔๓
วัตถุประสงค์การเรียนรู้	๔๓
หัวข้อเนื้อหาสาระการเรียนรู้	๔๓
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงกระบวนการและเป้าหมาย	๔๓
สื่อการเรียนรู้	๔๓
การวัดผลและประเมินผล	๔๓
หน่วยที่ ๕ เศรษฐกิจครัวเรือน : กรอบคิดเพื่อการพัฒนา	๔๔
๕.๑ หลักคิดสำคัญ	๔๔
๕.๒ ระบบและรูปแบบการพัฒนา	๔๕
๕.๓ กระบวนการเรียนรู้และการจัดการ	๔๖
คำถามท้ายบท	๔๗
หนังสืออ่านประกอบ	๔๗
บทเสริม กรณีศึกษาตนเอง	๔๘
เอกสารอ้างอิง	๕๑

รายละเอียดวิชา

รหัสและชื่อวิชา

GE634103 เศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน

Daily Life Management and Economic

จำนวนหน่วยกิต

๓(๓-๐-๖)

อาจารย์ผู้สอน

อาจารย์ศุภกร คุรุการเกษตร

อาจารย์ ดร.วงศ์สถิต วิสุภี

อาจารย์ปรีชา รักษ์เมือง

อาจารย์

คำอธิบายรายวิชา

วิเคราะห์เศรษฐกิจกับการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบัน สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับครัวเรือน ชุมชน และธุรกิจเอกชน โดยให้ทำรายงานกรณีศึกษาของตนเอง

จุดมุ่งหมายรายวิชา เพื่อให้ผู้เรียน

๑. มีความรู้ความเข้าใจความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจที่มีต่อการดำรงชีวิต
๒. วิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจของตนเองหรือครอบครัวได้
๓. วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของตนเองหรือครอบครัวสู่การประกอบการชุมชน

ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้

การวัดผลการเรียนรู้

๑. การเข้าเรียน และการร่วมกิจกรรม	๒๐ คะแนน
๒. การเขียนสรุปผลการเรียนประจำภาคเรียน	๑๐ คะแนน
๓. การทำงานที่ได้รับมอบหมาย	๔๐ คะแนน
๔. การสอบปลายภาค	๓๐ คะแนน

รวม ๑๐๐ คะแนน

ภาพรวมของวิชา

การเรียนวิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน เป็นการเรียนรู้ปฏิบัติจริงโดยใช้กรณีศึกษาตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จักตนเองด้านการจัดการเศรษฐกิจที่เป็นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตให้มีความสุข

การเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจจะทำให้เข้าใจกระบวนการพัฒนาชีวิต เพราะเศรษฐกิจเป็นเรื่องของการทำมาหากิน เป็นเรื่องของปากท้อง เป็นเรื่องของความเดือดร้อนในการครองชีพ เป็นเรื่องของการผลิต และการจัดสรรหรือจัดแจงผลผลิตเพื่อเก็บออมเพื่อกินเพื่อใช้เพื่อแบ่งปันและเพื่อขาย

ปัจจัยการผลิตที่สำคัญคือ ทรัพยากรมนุษย์ที่ไม่ได้หมายเพียงแรงงานเท่านั้น แต่หมายสำคัญถึงปัญญาของมนุษย์ที่จะนำมาจัดแจงทุนหรือปัจจัยการผลิตอื่นในการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิต ผลิตภัณฑ์ และการเก็บออมการกินการใช้การแบ่งปันและการขาย ดังนั้นหากเมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้เข้าใจเศรษฐกิจอย่างครบกระบวนการ ก็จะทำให้สามารถใช้ปัญญาในการจัดการเศรษฐกิจได้อย่างเหมาะสมและขจัดความเดือดร้อนในการครองชีพได้

กระบวนการเรียนรู้ในวิชานี้คือ ให้ผู้เรียนได้ศึกษาและวิเคราะห์เศรษฐกิจกับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน โดยเฉพาะความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจกับการพัฒนาชีวิต แนวคิดการจัดการเศรษฐกิจระดับบุคคลหรือครัวเรือน ได้แก่ การจัดการการผลิตเพื่อบริโภคและวิโภค การวิโภคหรือการจัดการผลผลิตเพื่อสวัสดิการหรือความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การบริโภคที่ได้ประโยชน์คุ่มค่าสูงสุด และการจัดการทางการเงินเพื่อความมั่นคงทางการเงินหรืออิสรภาพทางการเงิน การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว ชุมชน และธุรกิจเอกชน และการทำรายงานกรณีศึกษาของตนเองโดยการสำรวจและวิเคราะห์เศรษฐกิจตนเองหรือครอบครัว การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจในกิจการของตนเองหรือครอบครัว การประเมินการจัดการเศรษฐกิจตนเองหรือครอบครัว และการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจตนเองหรือครอบครัว

เป้าหมายการเรียนรู้ในวิชานี้คือ การพัฒนาผู้เรียนในฐานะที่เป็นมนุษย์และทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งฐานเศรษฐกิจของประเทศและเป็นมรรคาแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

แผนการสอนครั้งที่ ๑

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียน

๑. มีความรู้ความเข้าใจความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจกับการพัฒนาชีวิต
๒. วิเคราะห์เศรษฐกิจตนเองหรือครอบครัว

หัวข้อเนื้อหาสาระการเรียนรู้

๑. ความเป็นมาของเศรษฐกิจกับการดำรงชีวิต
๒. ความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจกับการพัฒนาชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงกระบวนการและเป้าหมาย

๑. แนะนำกระบวนการและเป้าหมายการเรียนรู้ งานที่มอบหมาย และการประเมินผลการเรียน
๒. ใช้กระบวนการเรียนรู้อภิปรายแลกเปลี่ยนเชิงวิพากษ์และเชิงวิเคราะห์เศรษฐกิจโลก เศรษฐกิจอาเซียน เศรษฐกิจไทย และเศรษฐกิจชุมชน จนมาถึงเศรษฐกิจระดับบุคคลและครอบครัว
๓. บรรยายเสริมความรู้/สื่อประกอบตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของวิชา และแนะนำวิธีการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชีวิตด้านเศรษฐกิจ
๔. ให้ทำรายงานกรณีศึกษาของตนเอง
 - (๑) พัฒนาเครื่องมือการเรียนรู้ (แบบสำรวจข้อมูลสภาพเศรษฐกิจระดับบุคคล/ครอบครัว)
 - (๒) มอบหมายใบงานที่ ๑ สำรวจและวิเคราะห์เศรษฐกิจตนเอง/ครอบครัว
๕. ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากสื่อ แหล่งเรียนรู้ และการปฏิบัติ
๖. นำเสนอ สังเคราะห์ความรู้ และเขียนสรุป

สื่อการเรียนรู้

๑. มคอ.๓ วิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน
๒. เอกสารประกอบการสอนวิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน
๓. เอกสารอ่านประกอบวิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน
๔. Microsoft PowerPoint เรื่อง เศรษฐกิจกับการดำรงชีวิต
๕. วีดีทัศน์
๖. ข่าวเศรษฐกิจ

การประเมินผลการเรียน

๑. การเข้าเรียน และการร่วมกิจกรรม
๒. การทำงานที่ได้รับมอบหมาย

หน่วยที่ ๑

วิถีชีวิต : มนุษย์กับอำนาจเศรษฐกิจ

๑.๑ ความเป็นมาของเศรษฐกิจกับการดำรงชีวิต

เศรษฐกิจเป็นเรื่องปากเรื่องท้อง เป็นเรื่องของการทำมาหากิน เป็นเรื่องของความต้องการและการบำบัดความต้องการของมนุษย์ ดังนั้น เศรษฐศาสตร์ (ความรู้) หรือเศรษฐกิจ (การจัดการ) จึงเป็นเรื่องของความรู้และการจัดการในเรื่อง การผลิต การวิโคค/การจัดการผลผลิต (แปรรูป เก็บไว้กินไว้ใช้ กระจาย/แลกเปลี่ยน-แบ่งปัน-จำหน่าย) และการบริโภค/อุปโภค เพื่อตอบสนองความต้องการมนุษย์ (ที่มีความต้องการไม่สิ้นสุดและที่มีความต้องการเพียงยังอัตตภาพให้เป็นไป/ครองชีพอยู่ได้) ลักษณะการเรื่องปากเรื่องท้องคือ ความหิวเพราะความหิวเป็นโรคที่ร้ายแรงที่สุด (ซิงจฉา พรมา โรคา) ความหิวคือความต้องการ เมื่อมีความต้องการจึงต้องทำมาหากิน เมื่อต้องทำมาหากินจึงเป็นความเดือดร้อนในการครองชีพ

สมัยก่อนประชากรและความซับซ้อนของสังคมมีน้อยการครองชีพจึงเป็นเพียงการไปหาทำกิน ต่อมาจึงทำกิน ต่อมาเป็นทำมาหากิน และต่อมากการทำมาหากินก็มีรูปแบบหลากหลายยิ่งขึ้นตามความเป็นไปของโลก (หมู่สัตว์และแผ่นดิน) สิ่งสำคัญที่มนุษย์หาทำกิน ทำกิน และทำมาหากินนั้นคือทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์นำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการทำอาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม/สิ่งของเครื่องใช้เองหรือที่เรียกว่า ปัจจัยสี่ ซึ่งปัจจุบันเรียกรวมกันว่า ผลิตภัณฑ์/สินค้าและบริการ

จากความต้องการหรือความหิวของมนุษย์จึงเกิดเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับการหาทำกิน การทำกิน และการทำมาหากิน และความรู้นี้ก็เกิดมาตั้งแต่สังคมบรรพกาลโน้น ต่อมาจึงได้สั่งสมความรู้ขึ้นมาเรื่อย ๆ โดยการบอกเล่าเป็นคำพูดเป็นคำเขียนในการสนทนาและการเทศนาของนักปราชญ์ และเกิดคำว่า เศรษฐศาสตร์ (Economics) หรือ เศรษฐกิจ (Economy) ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีก “Oikos” (House-บ้าน) และ “Nemein” (Management-การจัดการ) ความหมายแบบตรงตัว คือ การจัดการบ้าน (House Management) และเมื่อมนุษย์มีจำนวนมากขึ้นก็มีความต้องการหรือความหิวมากขึ้นพร้อม ๆ กับการแสวงหาความรู้เพื่อตอบสนองความต้องการหรือความหิวที่มากขึ้น มนุษย์จึงขยายวิธีการทำมาหากินจากการทำมาหากินเชิงแลกเปลี่ยนแบบแบ่งปันกันกินมาเป็นการทำมาหากินเชิงแลกเปลี่ยนแบบผลประโยชน์ที่เรียกวินิการนั้นกันอย่างเร็ดหูว่า “การค้า” อันเป็นที่มาของสิ่งที่เรียกว่า “ลัทธิพาณิชย์นิยม” และต่อมา อัดัม สมิท (Adam Smith) ชาวอังกฤษ ได้เขียนหนังสือที่นิยมเรียกกันสั้น ๆ ว่า “ความมั่งคั่งของชาติ” (The Wealth of Nations) ซึ่งถือเป็นตำราเศรษฐศาสตร์เล่มแรกและยิ่งใหญ่ที่สุดเล่มหนึ่งของโลกมาจนถึงปัจจุบัน และทำให้ อัดัม สมิท ได้รับการยกย่องให้เป็น “บิดาทาง

เศรษฐศาสตร์” ส่วนประเทศไทยเรานั้นใช้หลักการทางด้านเศรษฐศาสตร์ในกิจการด้านการค้า การเก็บภาษีอากร มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย แต่ยังไม่ได้รวบรวมตามหลักวิชาการอย่างเป็นแบบแผน จนถึง พ.ศ. ๒๔๕๔ พระยาสุริยานุวัตร ได้เรียบเรียงหนังสือชื่อว่า “ทรัพย์ศาสตร์” ขึ้น ถือเป็นหนังสือเศรษฐศาสตร์เล่มแรกของประเทศไทย และในปี พ.ศ. ๒๔๕๙ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.) ได้เขียนหนังสือชื่อ “ตลาดเงินตรา” ขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงได้มีการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์อย่างจริงจัง โดยใช้หนังสือตำราของประเทศฝรั่งเศส ทำให้มีการแปลตำราต่าง ๆ เป็นภาษาไทยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ รวมทั้งหนังสือ “เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยเศรษฐกิจการค้า และเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการเงิน” ของพระสารสาสน์พลขันธ์ ซึ่งเป็นหนังสือที่กระตุ้นให้คนไทยตื่นตัวในการทำการค้ามากขึ้น

วิชาเศรษฐศาสตร์เป็นสาขาวิชาในหมวดสังคมศาสตร์ จึงมีผู้รู้และนักปราชญ์ได้ให้ความหมายไว้หลายหลาก เช่น

ศาสตราจารย์อัลเฟรด มาร์แชล (Alfred Marshall) จากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ได้ให้ความหมายของวิชาเศรษฐศาสตร์ไว้ว่า *เศรษฐศาสตร์ คือ การศึกษาถึงพฤติกรรมเบื้องต้นของมนุษย์ในด้านการดำรงชีวิตทางธุรกิจ โดยศึกษาเพื่ออธิบายให้ได้ว่าบุคคลและสังคมจะใช้วัตถุดิบที่มีอยู่เพื่อตอบสนองต่อการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นได้อย่างไร* ซึ่งด้านหนึ่งเป็นการศึกษาความมั่งคั่ง และอีกแง่มุมหนึ่งเป็นการศึกษาถึงเรื่องราวของมนุษย์

ศาสตราจารย์ลีโอออนแนล รอปบิน (Lionel Robbins) ได้ให้คำจำกัดความหมายของเศรษฐศาสตร์คือ *ศาสตร์ที่ศึกษาถึงทางเลือกหนทางที่จะใช้ปัจจัยที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามจุดประสงค์ที่มีอยู่มากมายนับไม่ถ้วน*

ศาสตราจารย์พอล เอ แซมมวลสัน (Paul A Samuelson) กล่าวว่า *เศรษฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยวิธีการที่มนุษย์และสังคมจะโดยมีการใช้เงินหรือไม่ก็ตาม เลือกใช้ทรัพยากรการผลิตที่มีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งอาจนำทรัพยากรเหล่านี้ไปใช้อย่างอื่นได้หลายอย่าง เพื่อผลิตสินค้าต่าง ๆ เป็นเวลาต่อเนื่อง และจำหน่ายจ่ายแจกสินค้าเหล่านั้นไปยังประชาชนทั่วไปและกลุ่มชนในสังคมเพื่อการบริโภคทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างไร* ดังนั้นความหมายที่ศาสตราจารย์ลีโอออนแนล รอปบิน กล่าวว่า *เศรษฐศาสตร์เป็นแขนงหนึ่งของสังคมศาสตร์ที่ศึกษาถึงการเลือกหนทางที่จะใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่จำกัด (scarcity) เพื่อบำบัดความต้องการของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่มากมายนับไม่ถ้วน คำจำกัดความนี้ค่อนข้างจะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในปัจจุบัน*

สรุปความหมายของวิชาเศรษฐศาสตร์ คือ การศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ในแง่ของพฤติกรรมด้านความต้องการที่ไม่สิ้นสุด และเป็นการศึกษาวิธีการใช้ทรัพยากร หรือปัจจัยการผลิต หรือวัตถุดิบที่มีอยู่อย่างจำกัดมาตอบสนองความต้องการที่ไม่สิ้นสุดของมนุษย์

๑.๒ ความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจกับการพัฒนาชีวิต

๑.๒.๑ ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างและอำนาจทางเศรษฐกิจครัวเรือน

จากการเกิดขึ้นของแนวคิดและวิชาเศรษฐศาสตร์หรือวิชาการทำมาหากินนั้นทำให้คนเราต้องเรียนรู้และดิ้นรนทำมาหากินตามความต้องการหรือความหิวของตน ๆ และโดยมีบทบาทของนักคิดนักปราชญ์ภายใต้นโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐ (ผู้ปกครอง) เป็นตัวกำหนด ดังนั้นจึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่คนเราต้องเรียนรู้การทำมาหากินอย่างรู้หลักวิชาที่ผูกโยงหรือข้องสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต โดยถือเป็นการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์หรือเศรษฐกิจแบบคิดบ้าน ๆ ว่า คือ การจัดการบ้าน

การจัดการทางเศรษฐกิจ มีหน่วยเศรษฐกิจ (Economic Units) ที่หมายถึง บุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจและกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจ ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ครัวเรือน หน่วยธุรกิจ และรัฐบาล ครัวเรือนถือเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่เล็กที่สุด เป็นผู้ลงทุนในระบบเศรษฐกิจ เพราะเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต คือ ที่ดิน แรงงาน ทน และการประกอบการ และเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจ คือ ผลิต วิโมค/การจัดการผลผลิต และบริโภค รวมทั้งเป็นแรงงานในการผลิต ดังนั้น การพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนจึงส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ

ครัวเรือน หน่วยธุรกิจ และรัฐบาล ต่างก็ทำมาหากินซึ่งกันและกันและมีปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจเหมือนกัน คือ จะผลิตอะไร (ทรัพยากรมีจำกัดและทำให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าสูงสุด) จะผลิตอย่างไร (ใช้แรงงานคนและเทคโนโลยี) จะผลิตเพื่อใคร (ตอบสนองผู้บริโภคและมีความเป็นธรรม)

หากเราตั้งคำถามว่าทำไมต้องรู้เรื่องเศรษฐกิจ เราก็จะรู้ว่าเศรษฐกิจคืออะไร มีบริบท ปัจจัย กระบวนการ และผลเป็นอย่างไร ทำให้เรามองเห็นความเป็นไปของเศรษฐกิจแล้วเกิดคำถามต่อว่า เราจะจัดการเศรษฐกิจในบ้านหรือครัวเรือนเราอย่างไรเพื่อให้อยู่รอดทางเศรษฐกิจ

๑.๒.๒ ความสัมพันธ์เชิงปัญหาการพัฒนาด้านเศรษฐกิจครัวเรือน

เมื่อเรารู้ว่าทรัพยากรในแผ่นดินมีอยู่อย่างจำกัด ก็ทำให้เราต้องเลือกว่าจะผลิตอะไร โดยดูว่าทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดนั้นสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลายและคุ้มค่าได้อย่างไรบ้าง

ปัจจุบันมีการค้นพบทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งมีการคิดค้นเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อนำทรัพยากรนั้นมาใช้ แต่ก็ยังไม่พอต่อความต้องการหรือความหิวของมนุษย์ที่ยิ่งเพิ่มสูงขึ้น และทำให้เกิดปัญหาพื้นฐานของทุกระบบเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจในทุกวันนี้ล้วนมีพื้นฐานมาจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญคือ การผลิต การวิโภค/การจัดการผลผลิต และการบริโภค ปัญหาสำคัญของการผลิตและการบริโภคในระบบ เศรษฐกิจคือการแยกการผลิตออกจากการบริโภค นั่นคือ ผู้ผลิตไม่จำเป็นต้องบริโภคและผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ผลิต ทำให้เกิดผลที่ตามมาคือการวิโภค/การจัดการผลผลิต จากแบบเดิมที่เน้นการจัดสรร ผลผลิตแบบแบ่งปันมาเป็นเน้นการแลกเปลี่ยนโดยใช้เงินเป็นสื่อกลาง และที่สำคัญไปกว่านั้นผู้ผลิตมุ่ง ผลิตเพื่อการสะสมทุนขณะที่ผู้บริโภคมุ่งทำงานเพื่อหาเงินมาแลกเปลี่ยนเพื่อบริโภค ความเป็นไปเช่นนี้ ทำให้มนุษย์ในกระบวนการผลิต กระบวนการวิโภค และกระบวนการบริโภคในวงจรทางเศรษฐกิจ ระหว่างหน่วยเศรษฐกิจเกิดการแข่งขัน เอารอดเอาเปรียบ เพิ่มความโลภ ความเห็นแก่ตัว เอาตัวรอดและ สังสมความมั่นคง และหน่วยเศรษฐกิจที่ถูกเอาเปรียบมากที่สุดคือ หน่วยครัวเรือน รวมทั้งมี ข้อจำกัดในกระบวนการเศรษฐกิจ

ปัญหาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนอยู่ตรงนี้เอง คืออยู่ตรงที่ความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่แต่ ละครัวเรือนมีไม่เพียงพอหรือมีไม่เท่ากัน และความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนกับหน่วยธุรกิจที่เรียกกันว่า วงจรทางเศรษฐกิจ (Economic Flow) ที่ทั้ง ๒ หน่วยต่างก็ทำหน้าที่ทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย กล่าวคือ ครัวเรือนในฐานะเจ้าของปัจจัยการผลิตและผู้ดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจจะขายผลผลิตให้แก่หน่วยธุรกิจ ซึ่งเป็นผู้ซื้อเพื่อนำขายต่อหรือนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์/สินค้าและบริการ และได้รับค่าตอบแทนในรูป ค่าเช่า ค่าจ้าง ดอกเบี้ยหรือกำไรจากการขาย เมื่อครัวเรือนได้รับค่าตอบแทนมาแล้วก็จะนำไปซื้อ ผลิตภัณฑ์/สินค้าและบริการจากหน่วยธุรกิจอีกทีหนึ่ง จึงทำให้เกิดกระแสวงจรกิจการไหลเวียนในระบบ เศรษฐกิจขึ้น และที่ยิ่งไปกว่านั้นอีกคือ หน่วยธุรกิจ เป็นผู้ครอบครองกระบวนการวิโภค/การจัดการ ผลผลิตรายใหญ่ รวมทั้งเป็นผู้ผลิตผู้ขายปัจจัยการผลิตให้แก่ครัวเรือน และหนักเข้าไปอีกคือกลายเป็นผู้ ควบคุมทั้งกระบวนการผลิตและกระบวนการบริโภคของครัวเรือน จึงทำให้ครัวเรือนแทนที่จะขาย ผลผลิต กลับต้องขายปัจจัยการผลิตคือ ที่ดิน แรงงานให้กับหน่วยธุรกิจเพราะไม่มีทุนในการ ประกอบการ หนักหนาสาหัสอีกชั้นคือ การประกอบการของครัวเรือนก็ถูกหน่วยธุรกิจยึดไปดำเนินการ เองจนครัวเรือนเหลือกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างเดียว คือ เป็นเพียงผู้บริโภค แบบตลาดทำอย่างไรไม่ นำ เชื้อ และทำให้เกิดระบบเงินตรา ระบบขนส่ง และตลาดซื้อขายหลากหลายรูปแบบ

ปัจจุบันการขายผลผลิต ผลิตภัณฑ์/สินค้าและบริการจะขายกันผ่านตลาดสินค้าที่มีชื่อเรียกกัน ตามขนาดของการกระจายสินค้าและการซื้อการขาย เช่น ตลาดกลาง ตลาดสด ตลาดต้องชม ตลาดริม ทาง ตลาดซื้อตกลง/ตลาดผูกพัน ตลาดออนไลน์ แม้จะมีตลาดเหล่านี้มากมายก่ายกอง แต่หน่วย เศรษฐกิจทั้งครัวเรือน องค์กรธุรกิจ และรัฐบาล ก็ยังมีปัญหาในการผลิต การซื้อการขาย เรียกได้ว่า แม้กระทั่งสถาบันเศรษฐกิจที่มีหน้าที่พัฒนาและสร้างความเจริญก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจเพื่อความอุดม สมบูรณ์และความมั่นคงในด้านเศรษฐกิจแก่สมาชิกในสังคมโดยให้ความสะดวกแก่มนุษย์ในการใช้

ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น ระบบสินเชื่อ การใช้เงินตรา จัดให้มีการแบ่งงาน ตลาดระบบผลกำไร ค่าจ้างและดอกเบี้ยก็ยังไม่สามารถบำบัดความต้องการทางเศรษฐกิจ เช่น การผลิต การแบ่งปันวัตถุดิบหรือบริการที่มนุษย์ต้องการบริโภคให้เป็นไปได้อย่างพอเพียงและทั่วถึงได้

ดังนั้น ปัญหาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน จึงไม่ใช่แค่เรื่องความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนกับหน่วยธุรกิจ หรือการสนับสนุนจากสถาบันเศรษฐกิจและรัฐบาลเท่านั้น แต่ยังอยู่ตรงที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจอันหมายถึงการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจก็นำมาบำบัดความต้องการของมนุษย์ได้ นั่นก็คือ การผลิต (Production) การบริโภค (consumption) การแลกเปลี่ยน (Exchange) และการกระจาย (Distribution)

คำถามว่า พฤติกรรมผู้ผลิต หรือพฤติกรรมผู้บริโภค ที่ก่อให้เกิดปัญหาในกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือหน่วยเศรษฐกิจใดหนึ่งก่อให้เกิดปัญหา หรือเป็นเพราะทรัพยากรการผลิตมีจำนวนจำกัด หรือว่าที่ก่อให้เกิดปัญหานั้นทุกวันเป็นเพราะมนุษย์มีความต้องการที่ไม่สิ้นสุด

๑.๒.๓ ความสัมพันธ์เชิงความสุขที่เกิดจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจครัวเรือน

คำว่าครอบครัว (Family) และครัวเรือน (Household) มักใช้แทนซึ่งกันและกัน แต่ความหมายของสองคำนี้ มีความแตกต่างกัน โดยครอบครัว คือ กลุ่มบุคคลมากกว่าหนึ่งคนขึ้นไปซึ่งมีความสัมพันธ์ในสามลักษณะ ได้แก่ บิดามารดาและบุตร คู่สามีภรรยาที่ไม่มีบุตร บิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่งและบุตร รวมถึงญาติพี่น้องหรือครอบครัวในเครือญาติอาศัยอยู่รวมกันในสถานที่เดียวกัน ในขณะที่ ครัวเรือน คือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ในสถานที่เดียวกัน ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์กันหรือไม่มีความสัมพันธ์กันก็ได้

ดังนั้น ครัวเรือนจึงมีความหมายกว้างกว่าครอบครัวและมักใช้เป็นตัวแทนของหน่วยเศรษฐกิจในฝั่งที่เป็นผู้บริโภคในทางเศรษฐศาสตร์ซึ่งเป็นเพียงการรวมกันของปัจเจกชนเข้าด้วยกันเป็นกลุ่มผู้บริโภค แต่มิได้สะท้อนแรงยึดโยงภายในเหมือนครอบครัว อนึ่งคำว่า ครอบครัว มักใช้ในทางสังคมส่วนคำว่า ครัวเรือน มักใช้ในทางเศรษฐกิจ

เมื่อพิจารณาครัวเรือนในฐานะที่เป็นเจ้าของกระบวนการบริโภค เป้าหมายที่ต้องการจากการบริโภค คือ ความสุข ในที่นี้คือความสุขสองแบบ คือความสุขพอกเสริมที่เกิดจากความต้องการแบบตัณหาหรือใช้คุณค่าในการแลกเปลี่ยน (Value in Exchange) และความสุขที่เกิดจากความต้องการแบบฉันทะหรือใช้คุณค่าในการใช้สอย (Value in Use)

กระบวนการบริโภค อันที่จริงก็คือ กระบวนการผลิตในรูปแบบหนึ่ง ที่มีสินค้าและบริการเป็นปัจจัยนำเข้า ผ่านทางอวัยวะรับความรู้สึกหรืออินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย แปลงรูปเป็น “อารมณ์” ส่งเข้าสู่ “ใจ” ก่อนที่ออกจากกระบวนการบริโภคมาเป็นความสุขและของเสียในที่สุด เมื่อวิเคราะห์อย่าง

ถ้อยคำจะพบว่า ความสุขที่เกิดขึ้นจากการบริโภค มิได้อาศัยสินค้าและบริการที่มาในลักษณะของรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส (กามคุณ ๕) ซึ่งเรียกความสุขประเภทนี้ว่า สุขที่อาศัยวัตถุคือกามคุณ หรือ “อามิสสุข” แต่เพียงอย่างเดียว แต่มีความสุขที่เกิดขึ้นจากธรรมารมณ์ หรือเป็นอารมณ์ที่เกิดกับใจโดยตรง ไม่ต้องอาศัยวัตถุหรือกามคุณทั้ง ๕ เรียกความสุขประเภทนี้ว่า “นiramิสสุข”

ดังนั้น การบริโภคที่ถูกต้อง จึงมิได้อยู่ที่การแสวงหาปัจจัยการบริโภคให้ได้มาก ๆ เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการบริโภค แต่เป็นการใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ด้วยปัญญาที่รู้และเข้าใจในคุณค่าหรือประโยชน์ที่แท้จริงของสิ่งนั้น ๆ เน้นความคุ้มค่าของการใช้สินค้าและบริการ และเกิดเป็นความพอประมาณในการบริโภค รวมถึงให้การบริโภคเป็นปัจจัยเกื้อหนุนในการยกระดับจิตใจ

พระพุทธศาสนาได้แสดงกามโกศสุข ๔ หรือหลักแห่งความสุขในทางเศรษฐกิจของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ประกอบไปด้วย สุขที่เกิดจากความมีทรัพย์ (อตถิสุข) สุขที่เกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ (โภคสุข) สุขที่เกิดจากความไม่เป็นหนี้ (อนนสุข) และสุขที่เกิดจากความประพจน์ไม่มีโทษ (อนวัชชสุข) ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

เห็นได้ว่า ความสุขของบุคคล หรือครอบครัว หรือครัวเรือน มิได้จำกัดอยู่เพียงโภคสุขหรือสุขที่เกิดจากการบริโภค แต่ยังรวมถึงสุขที่เกิดจากการมีรายได้ในฐานะที่เป็นปัจจัยการผลิตหนึ่งในกระบวนการผลิต และสุขอื่น ๆ ดังกล่าวมา ดังนั้น คนเราจึงต้องพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถตรงกับอาชีพการงานที่ทำ มีความขยันหมั่นเพียร สามารถสร้างรายได้ให้แก่ตนเองได้เต็มตามอรรถภาพ และศักยภาพ เกิดเป็นอตถิสุขขึ้น

โภคสุขหรือสุขที่เกิดจากการบริโภคและสุขที่เกิดจากการมีรายได้นั้น ถือเป็นเรื่องหลักของการศึกษาพัฒนาด้านเศรษฐกิจทุกระดับ เพราะการบริโภคเพื่อให้เกิดโภคสุขเกิดขึ้นจากกระบวนการบริโภคที่มี “โภคภาพ” (ประสิทธิภาพ สัดส่วน และคุณค่าในการบริโภค) ในทำนองเดียวกับที่มี “ผลิตภาพ” ในกระบวนการผลิต และสุขที่เกิดจากการอาศัยวัตถุนั้นมีความสัมพันธ์กับการผลิต การบริโภค และการแสวงหา

๑.๒.๔ ความสัมพันธ์เชิงการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจครัวเรือน

ครัวเรือน (Household) ในฐานะหน่วยเศรษฐกิจที่เป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค อีกทั้งยังเป็นแรงงานให้กับการผลิตของตนเองและในภาคการผลิตของหน่วยธุรกิจและรัฐบาล ดังนั้น แรงงาน หรือคนเรานี่เองคือผู้ก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจทั้งมวลขึ้น นับตั้งแต่การแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการผลิตและการบริโภค การสร้างทรัพยากรใหม่จากการแปรรูปสิ่งต่าง ๆ มาเป็นเทคโนโลยี เครื่องจักรกล ทรัพย์สินทางปัญญา ฯลฯ การจัดสรรผลผลิตโดยการสร้างระบบตลาด ระบบเงินตรา และระบบแลกเปลี่ยน

ดังนั้นจึงมีการพัฒนาคนในฐานะที่เป็น “แรงงาน” เกิดขึ้น โดยมุ่งไปในสองเป้าหมาย คือ การพัฒนาคนในฐานะ “ทรัพยากรมนุษย์” เพื่อให้เป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือเรียกว่า “เรียนเพื่อให้มีงานทำ” ส่วนอีกเป้าหมายหนึ่งที่สำคัญกว่าเป้าหมายแรกคือ การพัฒนาคนในฐานะ “มนุษย์” เพื่อให้เป็นหน่วยการผลิตหรือเจ้าของกระบวนการผลิต หน่วยบริโภค หรือเจ้าของกระบวนการบริโภค หน่วยวิภาคหรือเจ้าของกระบวนการวิภาค หรือเรียกว่า “เรียนเพื่อให้รู้จักตน” โดยการสำรวมอินทรีย์ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) ในการรับรู้ธรรมชาติความเป็นจริง โดยมีสติ เป็นเครื่องกำกับ “เรียนเพื่อให้รู้จักใช้สอย” โดยเห็นคุณค่าแท้ของสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ มิใช่เพียงรับรู้แค่ มูลค่าหรือราคาอันเป็นคุณค่าเทียมหรือคุณค่าที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างผิดธรรมชาติความเป็นจริง และ “เรียนเพื่อให้รู้จักอยู่ร่วมกัน” โดยการแบ่งปันการช่วยเหลือเกื้อกูล และให้ละเว้นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การเอาใจเอาเปรียบ การหลอกลวง

การพัฒนาคนหรือแรงงานทั้งสองเป้าหมายนี้เป็นกระบวนการพัฒนาทักษะสำคัญในการใช้ชีวิต ที่นำไปสู่การได้รับความสุขจากกระบวนการผลิต การบริโภค และการวิภาค และส่งผลให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี จึงเป็นเรื่องของวิชาชีวิตและวิชาชีพ รวมกันเป็นวิชามนุษย์ หรือความรู้เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตที่ ถูกต้องและดีงามตามธรรมชาติความเป็นจริง

คำถามท้ายบท

๑. ปัญหาทางเศรษฐกิจของท่าน คือเรื่องใด
๒. สาเหตุของปัญหาทางเศรษฐกิจเรื่องนั้น เกิดจากอะไร
๓. ท่านคิดว่าจะสามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจเรื่องนั้น ได้อย่างไร
๔. เมื่อท่านสามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจเรื่องนั้นได้แล้ว จะทำให้สถานะทางเศรษฐกิจ ของตนเองและครอบครัว เป็นอย่างไร

หนังสืออ่านประกอบ

๑. เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ (Buddhist Economics). พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), วัตถุประสงค์กวัน, ๒๕๕๙.
๒. เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ. พุทธทาสภิกขุ, หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, ๒๕๕๕.
๓. ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์จุลภาค ๑-๒. ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘.

แผนการสอนครั้งที่ ๒

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียน

๑. มีความรู้ความเข้าใจแนวคิดการจัดการเศรษฐกิจระดับบุคคลหรือครัวเรือน
๒. พัฒนาวิธีการจัดการเศรษฐกิจของตนเองและหรือครอบครัว

หัวข้อเนื้อหาสาระการเรียนรู้

๑. แนวคิดการจัดการการผลิตเพื่อการบริโภคและวิโภค การวิโภคหรือการจัดการผลผลิตเพื่อสวัสดิการหรือความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการบริโภคที่ได้ประโยชน์คุ้มค่าสูงสุด
๒. หลักคิดในการจัดการทางการเงินเพื่อความมั่นคงทางการเงินหรืออิสรภาพทางการเงิน
๓. กระบวนการตัดสินใจจัดการเศรษฐกิจระดับครัวเรือน/ครอบครัว

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงกระบวนการและเป้าหมาย

๑. แนะนำกระบวนการและเป้าหมายการเรียนรู้ งานที่มอบหมาย และการประเมินผลการเรียน
๒. ใช้กระบวนการเรียนรู้อภิปรายแลกเปลี่ยนเชิงวิเคราะห์การจัดการเศรษฐกิจระดับบุคคลหรือครัวเรือน/ครอบครัว
๓. บรรยายเสริมความรู้/สื่อประกอบตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของวิชา และแนะนำวิธีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิธีการจัดการเศรษฐกิจของตนเองและหรือครอบครัว
๔. ให้ทำรายงานกรณีศึกษาของตนเอง
มอบหมายใบงานที่ ๒ ศึกษาค้นคว้าวิธีการจัดการเศรษฐกิจของตนเองหรือครอบครัวด้านการผลิต การวิโภคหรือการจัดการผลผลิต การบริโภค และการจัดการทางการเงิน
๕. ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากสื่อ แหล่งเรียนรู้ และการปฏิบัติ
๖. นำเสนอ สังเคราะห์ความรู้ และเขียนสรุป

สื่อการเรียนรู้

๑. มคอ.๓ วิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน
๒. เอกสารประกอบการสอนวิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน
๓. เอกสารอ่านประกอบวิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน
๔. Microsoft PowerPoint เรื่อง แนวคิดการจัดการเศรษฐกิจระดับบุคคลหรือครัวเรือน
๕. วีดิทัศน์

การประเมินผลการเรียน

๑. การเข้าเรียน และการร่วมกิจกรรม
๒. การทำงานที่ได้รับมอบหมาย

หน่วยที่ ๒

กิจกรรมทางเศรษฐกิจ : การจัดการระดับบุคคลและครัวเรือน

๒.๑ แนวคิดการจัดการการผลิต (เพื่อบริโภคและวิโภค) การบริโภค/การจัดการการผลิต (เพื่อสวัสดิการ/ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ/อิสรภาพทางการเงิน) และการบริโภค (ที่ได้ประโยชน์คุ้มค่าสูงสุด)

แนวคิดด้านการผลิต ปัจจัยสำคัญในการผลิตในระบบเศรษฐกิจแบบพหุชน มี ๓ ประการ คือ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นได้แก่เทคโนโลยี และทรัพยากรธรรมชาติหรือวัตถุดิบ สิ่งสำคัญที่สุดคือทรัพยากรมนุษย์มีพลังสมองหรือปัญญาที่ทำให้มนุษย์มีความสามารถในการคิด ความฉลาดของมนุษย์มีส่วนสำคัญในการสะสมทุนและสร้างสรรค์เทคโนโลยี ส่วนปัญญาจะทำหน้าที่ในการกำกับทุนและเทคโนโลยี กำกับและควบคุมการใช้พลังงานและทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ในการผลิตที่มีประสิทธิภาพสูงสุด มีของเสียจากกระบวนการผลิต น้อยที่สุด ภายในกระบวนการผลิตเองก็ไม่เบียดเบียนตัวเอง บุคคลอื่น ตลอดจนมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างผลกระทบในทางลบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด

แนวคิดด้านการบริโภค การบริโภคถือว่าเป็นเป้าหมายของเศรษฐศาสตร์ กิจกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์นั้นมีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่การบริโภค การบริโภคเป็นการบำบัดหรือสนองความต้องการซึ่งถือเป็นจุดต้นกำเนิดของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์ เศรษฐศาสตร์กระแสหลัก มองว่าการบริโภค คือการใช้สินค้าและบริการบำบัดความต้องการเพื่อให้เกิดความพึงพอใจหรือความสุข ในระบบเศรษฐกิจโดยทั่วไป กิจกรรมทางการผลิตและการบริโภคมักจะถูกแยกออกจากกัน ด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้ผลิตและผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลคนเดียวกัน ทำให้แต่ละคนต่างมีบทบาทหน้าที่แยกจากกันอย่างเด็ดขาด ในหลายกรณี ผู้ผลิตจะสร้างผลผลิตในส่วนที่ตัวเองไม่ได้บริโภค แต่ต้องการนำไปจำหน่ายเพื่อแลกเป็นเงินรายได้ ในขณะที่ผู้บริโภคเองก็บริโภคในสิ่งที่ตัวเองผลิตไม่ได้ และบางครั้งก็มักจะบริโภคเกินกำลังใช้จ่ายของตัวเอง เรียกว่ารายได้จากกิจกรรมทางการผลิตไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายเพื่อการบริโภค จนกลายเป็นการก่อหนี้สินเพื่อการบริโภคตามค่านิยมโดยขาดความพอดี

พฤติกรรมกรรมการบริโภคของมนุษย์นั้น มี ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) การบริโภคแบบตัณหา คือการบริโภค เพื่อสนองความต้องการเสพสิ่งปรนเปรอบำรุงบำเรอตน เป็นการบริโภคแบบเสพรสให้เกิดความพึงพอใจเรื่อยไปไม่รู้จบไม่รู้อิ่ม (๒) การบริโภคเพื่อสนองการมีชีวิตที่ดี และเป็นการฝึกฝนพัฒนาศักยภาพของตนเอง

การบริโภคและการใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ต้องคำนึงถึง คุณค่าแท้ คือประโยชน์ที่แท้จริง มากกว่าคุณค่ารองหรือคุณค่าเทียมที่ให้เพียงความพอใจดูใจ

แนวคิดด้านการวิภคหรือการจัดการผลผลิต พระพุทธศาสนาได้แสดงหลักโภควิภาค ๔ หรือหลักแห่งการจัดสรรทรัพย์ (Fourfold division of money) เป็น ๔ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ ให้ใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุง และทำประโยชน์ (เอเกน โภเค ภูณเชย)

ส่วนที่ ๒ และ ๓ ใช้ลงทุนประกอบการงาน (ทวิหิ กมมํ ปโยชเย)

ส่วนที่ ๔ เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น (จตุตถถจ นิชาเปย)

โภควิภาค คือการสอนให้รู้จักดำเนินชีวิตด้วยการใช้จ่ายทรัพย์และสะสมทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความยากลำบากให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและสังคม โดยเป้าหมายหลักก็คือการรู้จักหา รู้จักใช้และรู้จักเก็บ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายอีกขั้นของชีวิตก็คือการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ใช้ชีวิตอย่างรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต มีทรัพย์สมบัติไว้ใช้จ่ายใช้สอยอย่างไม่ฝืดเคือง สามารถช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นได้

เป้าหมายของโภควิภาค ๔ ปัจจุบันนี้อาจเรียกว่า การมีอิสรภาพทางการเงิน เพื่อนำไปสู่การมีชีวิตอย่างมีความสุขทั้งตนเอง ครอบครัว คนรอบข้างและสังคม

หลักโภควิภาค ๔ มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งส่วนที่เป็นปัจเจกบุคคลและสังคม ปัญหาที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ส่วนมากแล้วเกิดจากการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาด เช่น รายรับไม่พอรายจ่าย ทำให้ต้องเป็นหนี้โดยการกู้ยืมหรือโดยการทำอาชีพไม่สุจริต การไม่มีเงินออมไว้ใช้ในคราวจำเป็นเพราะอาจหาได้ไม่มากจนเหลือเพื่อการออม หรืออาจจะไม่เห็นความสำคัญของการออม เมื่อเหตุจำเป็นต้องใช้เงินกะทันหันก็ไม่มีเงินพอที่จะใช้จ่าย ก็ต้องเป็นหนี้ไปอีกเพราะต้องหาแหล่งเงินกู้มาใช้จ่าย เมื่อมีความสามารถในการหาทรัพย์อย่างสุจริต มีการเก็บออมอย่างเป็นระบบ เมื่อมีเงินเหลือเพื่อนำไปลงทุนเพื่อให้ทรัพย์พอกพูน เพิ่มพูนขึ้น หลักโภควิภาคที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตเมื่อตนเองมีความสุข ก็ย่อมทำให้สังคมมีความสุขด้วย

พระพุทธศาสนาถือว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ดำเนินไป เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ให้เกิดความสุขที่สงบเย็นนั้นเป็นเพียงเครื่องมือ (Means) มิใช่เป็นที่หมาย (End) ผลลัพธ์ในทางเศรษฐศาสตร์มิใช่จุดหมายของมนุษย์ แต่เป็นเครื่องมืออุปกรณ์ที่จะช่วยสนับสนุนกระบวนการพัฒนาจิตของมนุษย์ให้สูงขึ้นในระดับต่อไป เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของปัจเจกบุคคลและสังคมในที่สุด ซึ่งถือได้ว่าเป็นสวัสดิการที่พึงปรารถนา

การที่มนุษย์มีระดับจิตที่สูงขึ้น ความต้องการบริโภคเองก็จะลดลงตามสัดส่วน ความประสงค์จะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์จะมีมากขึ้น ดังนั้นถ้าสามารถปฏิบัติได้ย่อมทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจ

อี เอฟ ชูเมกเกอร์ (E. F. Schumacher) ได้สรุปฐานความคิดของ “เศรษฐศาสตร์สายกลางไว้ ๘ ประการสำคัญและนำลงประยুক্তิ์ใช้ ดังต่อไปนี้

๑) ทุก ๆ การผลิตสินค้าและการบริการ จะต้องตั้งอยู่บนหลักการเคารพชีวิตของกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ ต้นไม้ และพันธุ์พืช โดยตั้งอยู่บนหลักการที่ให้ความสำคัญแก่สิ่งมีชีวิตทุกชนิด (Biocentric) ทุกชีวิตรวมอยู่ในระบบนิเวศเดียวกัน พึ่งพาอาศัยกัน

๒) ทุก ๆ ระบบเศรษฐกิจนั้นมีข้อจำกัด เราต้องร่วมเรียนรู้และร่วมตัดสินใจการกระทำทางเศรษฐกิจ การใช้ทรัพยากรมากเกินไปจนเกินไป ถือเป็นภาระก่ออาชญากรรม การผลิตมากเกินไปถือเป็นความโลภ เป็นเรื่องที่ขัดต่อศีลธรรม

๓) หน่วยการผลิตแรกเริ่มคือชุมชน ดังนั้น อำนาจการตัดสินใจทั้งด้านการผลิตและการเมืองควรจะมาจกชุมชนและตระหนักถึงภูมิภาค (Bioregion) ที่ตนสังกัดอยู่เป็นสำคัญ

๔) การบริโภคนั้นควรมีขอบเขต ควรบริโภคเพียงเพื่อความจำเป็นเท่านั้น

๕) การผลิตทุกอย่างควรตั้งอยู่บนหลักคิด ๔ ประการ คือ ถูกที่สุด ปลอดภัยที่สุด น้อยที่สุด และประหยัดที่สุด

๖) สิ่งเดียวที่ดึงดูดให้แรงงานนั้นเข้าสู่การผลิตก็คือ การผลิตที่จำเป็นและเป็นไปเพื่อชุมชนเท่านั้น

๗) มนุษย์ทุกคนที่ทำงานนั้นควรเป็นไปเพื่อเลี้ยงดูแลตน ยกย่องจิตวิญญาณ เพื่อเป้าหมายในการเติมเต็มความเป็นธรรมชาติและมนุษย์ แต่ก็ต้องตั้งอยู่บนความเสมอภาคและความดีงาม

๘) การตัดสินใจทางเศรษฐกิจนั้น ต้องตั้งอยู่บนหลักพุทธที่สำคัญ คือ “การละชั่ว และเพียรทำความดี”

สรุป การจัดการทางเศรษฐกิจตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ หรือเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ คือ เน้นการพึ่งตนเองด้วยสร้างความพอดีในการจัดการ การพัฒนาตนเองด้วยการพิจารณาเห็นความเป็นจริง ใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น ละเว้นจากการสร้างเงื่อนไขก่อให้เกิดความรุนแรง สร้างความร่วมมือแทนการแข่งขัน ขจัดความโลภที่นำไปสู่พฤติกรรมเสี่ยงและมีผลกระทบต่อความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ ประกอบอาชีพการงานที่เป็นประโยชน์ สุจริต มีมานะอดทน (สัมมาอาชีวะ) เน้นการผลิต-ไม่ผลิต การบริโภค-ไม่บริโภค ในลักษณะที่ไม่เป็นผลดีแก่มนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ซึ่งเป็นการปฏิบัติธรรมหรือทำหน้าที่ที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต เป็นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

การบูรณาการในการจัดการเศรษฐกิจแนวพุทธเชิงสังคมมุ่งพัฒนามนุษย์ทั้งในฐานะมนุษย์ที่ต้องมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และในฐานะทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงมีถ้อยคำพัฒนาว่า “เป็นคนเย็น เห็นใจผู้อื่น ใช้ชีวิตกลมกลืนกับธรรมชาติ ฉลาดการใช้ชีวิต มีจิตเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่สังคม อุดมด้วยความดี อุทิศชีวิตเพื่อสังคม”

๒.๒ หลักคิดในการจัดการทางการเงิน (เพื่อความมั่นคงทางการเงิน/อิสรภาพทางการเงิน)

มนุษย์มีความสามารถในการผลิตสินค้าแต่ละชนิดแตกต่างกัน ทำให้เกิดการซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้าที่ตนไม่ได้ทำเอง ในการแลกเปลี่ยนมีทั้งแลกเปลี่ยนสินค้าต่อสินค้า และแลกเปลี่ยนโดยใช้เงินเป็นสื่อกลาง ในความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนนั้นทำให้เกิดกลไกราคาที่ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้บริโภคและผู้ผลิตในระบบตลาดและระบบการเงิน และเกิดรายรับ รายจ่าย รวมถึงหนี้และดอกเบี้ย

ครัวเรือนเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่ดำเนินกิจกรรมทางการเงินด้วยการซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้าในระบบตลาด และด้วยการฝาก-ถอน-กู้ยืม-ลงทุนในระบบการเงินกับสถาบันการเงินในระบบคือ ธนาคาร และสถาบันการเงินนอกระบบที่ไม่ใช่ธนาคาร เช่น กองทุนหมู่บ้าน สถาบันการเงินชุมชน กองทุนการออม กองทุนการประกันภัย หรือแม้กระทั่งนายหน้าค้าเงินกู้ (loan sharks)

สถานะทางการเงินครัวเรือน เช่น หนี้สินและสินทรัพย์ ที่เกิดจากรายได้ รายจ่าย เงินออม เป็นต้น มีการผันแปรไปตามความหลากหลายในลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม พฤติกรรมทางการเงินที่หลากหลายและแตกต่างกันไปตามพื้นที่ กลุ่มอาชีพหรือบริบทของการประกอบอาชีพ สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ และความไม่สมบูรณ์ของตลาดการเงิน และทำให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจการเงินครัวเรือน เช่น ปัญหาหนี้ครัวเรือน การออมที่ไม่เพียงพอ การลงทุนในสินทรัพย์ที่มีความเสี่ยงสูง หรือการใช้จ่ายเกินตัวของครัวเรือน

ครัวเรือนมีการสะสมสินทรัพย์ในรูปแบบที่หลากหลาย ตั้งแต่เงินสด เงินฝากในธนาคาร หรือทองที่มีสภาพคล่องสูง ไปจนถึงสัตว์เลี้ยง ที่ดินและสิ่งก่อสร้างที่อาจมีสภาพคล่องต่ำกว่ามาก รวมถึงสินทรัพย์ทางปัญญา (Human Capital) ที่ไม่มีการซื้อขายในตลาด

ครัวเรือนอาจมีหนี้สินในหลายรูปแบบ ตั้งแต่สินเชื่อจากสถาบันการเงินในระบบ ไปจนถึงสินเชื่อจากสถาบันการเงินนอกระบบ ในรูปแบบที่ต่างกันไป เช่น การซื้อสินค้าล่วงหน้าผ่านร้านโชห่วย การเล่นเกม การหยิบยืมจากเพื่อนหรือญาติพี่น้อง เป็นต้น

ครัวเรือนส่วนใหญ่โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาที่เป็นทั้งผู้ซื้อและผู้ขายปัจจัยการผลิต เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคในคราวเดียวกัน ทำให้รายได้และรายจ่ายที่อาจมาจากหลายแหล่งในคนละช่วงเวลาอาจส่งผลโดยตรงต่อสภาพคล่องของครัวเรือน และอาจแตกต่างกันไปในแต่ละสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม

ครัวเรือนในฐานะที่เป็นเจ้าของกระบวนการผลิตอีกบทบาทหนึ่ง มีกิจกรรมการผลิตหลายอย่าง โดยเฉพาะงานบริการที่ถูกผลิตขึ้นภายในครัวเรือน เช่น การทำความสะอาด การซักผ้า การเตรียมอาหาร และการเลี้ยงดูบุตร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการผลิตซ้ำโดยแม่บ้าน มิได้นำมาคำนวณเป็นตัวเลขนทาง

เศรษฐกิจ จึงเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจที่มีได้ถูกจดบันทึก และกิจกรรมการผลิตทุกอย่างในครัวเรือนถูกจัดเป็นเศรษฐกิจนอกระบบ (Informal Economy)

ดังนั้นเพื่อให้เกิดสุขภาพทางการเงิน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและสถานะทางการเงินของครัวเรือน จึงต้องศึกษาการเงินครัวเรือน (Household Finance) อย่างต่อเนื่องโดยการบันทึกข้อมูลในทุกกิจกรรมการเงินเพื่อให้สามารถสร้างบัญชีงบดุล แผนการเงิน (ระดับบุคคล/ครัวเรือน) และบัญชีครัวเรือนได้อย่างครอบคลุมและถูกต้อง

การทำบัญชีงบดุล จำเป็นต้องใช้ข้อมูลหนี้สินและสินทรัพย์ที่มีอยู่ทั้งในสถาบันการเงินในระบบคือธนาคาร และสถาบันการเงินนอกระบบที่ไม่ใช่ธนาคาร

แผนการเงิน จำเป็นต้องใช้ข้อมูลเชิงตัวเลขทั้งที่เกิดขึ้นจริงและตัวเลขประมาณการ

การทำบัญชีครัวเรือน จำเป็นต้องใช้ข้อมูลรายรับ รายออม และรายจ่ายที่เป็นจริง

การบันทึกข้อมูลทางการเงิน เป็นการศึกษาศาสตร์ศาสตร์การเงินครัวเรือนสะท้อนผ่านบัญชีการเงิน เพราะบัญชีการเงินที่สร้างขึ้นนั้นมีรายละเอียดทั้งรายได้ หนี้สิน และสินทรัพย์ประเภทต่าง ๆ ในครัวเรือนที่สามารถนำมาวิเคราะห์สถานะทางการเงินและความมั่นคงของครัวเรือนได้

ออมให้เร็ว คือการเริ่มออมตั้งแต่อายุยังน้อย เพื่อให้มีเวลาให้เงินทำงานให้นานๆ

ออมให้มาก คือการจัดแบ่งเงินออมก่อนการใช้จ่าย ซึ่งออมน้อยๆ ตามรายได้เมื่ออายุน้อยแล้วค่อยเพิ่มเงินออมขึ้นเมื่อมีรายได้มากขึ้นก็ได้

ออมให้เป็น คือนำเงินออมไปจัดการให้มีผลตอบแทนมากขึ้น โดยอาจใช้หลักการง่ายๆ คือ การจัดสรรเงินลงทุนให้สอดคล้องกับอายุของตนเอง นั่นคือ “อายุน้อยควรลงทุนในสินทรัพย์เสี่ยงสูง อายุมาก ควรลงทุนในสินทรัพย์เสี่ยงต่ำ”

คนเราจะออมเงินได้ต้องใช้สูตรดังนี้ คือ **รายได้ - การออม = ค่าใช้จ่าย** ถ้ารายได้หักค่ารายจ่าย เหลือจึงออม ชาตินี้อาจไม่มีวันได้ออม

๒.๓ กระบวนการจัดการเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

มีประเด็นแลกเปลี่ยนเพื่อหน่วยเศรษฐกิจระดับครัวเรือนได้ทบทวนและจัดการใหม่ ดังนี้

๑) ครัวเรือน ต้องไม่เพียงเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมทั้งเป็นแรงงานในภาคการผลิตเท่านั้น แต่ต้องสามารถทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งด้านการผลิต ขั้นที่หนึ่งคือ การผลิตวัตถุดิบ ขั้นที่สองคือ การแปรรูปผลผลิตเพิ่มคุณค่าและมูลค่า และขั้นที่สามคือ การขายปลีกขายส่งและบริการ แบบครบวงจรเอง เพื่อตัดวงจรทางเศรษฐกิจระหว่างครัวเรือนและหน่วยธุรกิจ

๒) ครัวเรือน ต้องสามารถเรียนรู้หน่วยธุรกิจทั้งภายในและภายนอกชุมชนท้องถิ่นตนเอง เท่าทันกระแสเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ และอาจรวมทั้งแสวงหาช่องทางส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐ

๓) ครั้วเรื้อน ต้องสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต วิธีการบริโภค/อุปโภค และวิธีการบริโภค (กระจาย/แลกเปลี่ยน-แบ่งปัน จำหน่าย) ด้วยความรู้ ภูมิปัญญา เทคโนโลยี การวิจัยพัฒนา และนวัตกรรม

๔) ครั้วเรื้อน ต้องสามารถเรียนรู้และจัดการข้อมูลเชิงตัวเลขและสถิติ ทั้งตัวเลขและสถิติทางการเงิน ตัวเลขและสถิติการใช้ทรัพยากรทางเศรษฐกิจและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

๕) บุคคลในครั้วเรื้อนมีชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียงโดยไม่ต้องเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพในการผลิต แปรรูป และการตลาด เพื่อให้ได้มาซึ่งมูลค่าเพิ่มที่มากขึ้นและมุ่งไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจ เพราะเมื่อเป้าหมายคือการรู้จักพอเพียง ซึ่งหมายถึง การจำกัดกิเลสส่วนเกินของชีวิต สิ่งที่เขาโดยแท้จริงจึงไม่ใช่ความรู้ทางเทคนิควิธีการ เทคโนโลยี หรือการจัดการใดๆ ที่เกี่ยวข้องเฉพาะกับการผลิต แต่เป็น วิธีคิด วิธีมองโลก มองชีวิตแบบใหม่ในการดำเนินชีวิต ที่เป็นเรื่องของปัญญา

คำถามท้ายบท

ปัญหาการจัดการเศรษฐกิจของตนเองหรือครอบครัว คือเรื่องใด สาเหตุมาจากอะไร และท่านจะมีวิธีการจัดการอย่างไร

หนังสืออ่านประกอบ

๑. พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษาและประชาชน. อภิชัย พันธเสน และคณะ, ดอกหญ้าวิชาการ, ๒๕๔๙.

๒. เศรษฐศาสตร์อิสลาม. ดลนบรรณ บากา และอับดุลนาเซ วามู, กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒.

๓. จิวแต่แจ้ว : เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ. อี เอฟ ชูเมกเกอร์ (E. F. Schumacher) เขียน, สมบูรณ์ ศุภศิลป์ แปล, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.

๔. คู่มือ Happy Money...รู้จักเก็บ รู้จักใช้ ไม่เป็นหนี้ มีเงินออม. ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาความรู้ตลาดทุน ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

๕. คู่มือแก้หนี้แก้จน เริ่มต้นชีวิตใหม่ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. มูลนิธิสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๕๒.

๖. นโยบายความสุข จิต วัตถุ และความต้องการที่ไม่สิ้นสุด. ตีรณ พงศ์มพัฒน์, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๓.

แผนการสอนครั้งที่ ๓

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียน

๑. มีความรู้ความเข้าใจแนวคิดและวิธีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ
๒. วิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจในกิจการของตนเองหรือครอบครัว

หัวข้อเนื้อหาสาระการเรียนรู้

๑. แนวคิดการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ
๒. วิธีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงกระบวนการและเป้าหมาย

๑. แนะนำกระบวนการและเป้าหมายการเรียนรู้ งานที่มอบหมาย และการประเมินผลการเรียน
๒. ใช้กระบวนการเรียนรู้อภิปรายแลกเปลี่ยนเชิงวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ
๓. บรรยายเสริมความรู้/สื่อประกอบตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของวิชา และแนะนำวิธีการเรียนรู้เพื่อสภาพแวดล้อมทางธุรกิจในกิจการของตนเองหรือครอบครัว
๔. ให้ทำรายงานกรณีศึกษาของตนเอง
มอบหมายใบงานที่ ๓ วิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจในกิจการของตนเองหรือครอบครัว
๕. ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากสื่อ แหล่งเรียนรู้ และการปฏิบัติ
๖. นำเสนอ สังเคราะห์ความรู้ และเขียนสรุป

สื่อการเรียนรู้

๑. มคอ.๓ วิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน
๒. เอกสารประกอบการสอนวิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน
๓. เอกสารอ่านประกอบวิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน
๔. Microsoft PowerPoint เรื่อง การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ

การประเมินผลการเรียน

๑. การเข้าเรียน และการร่วมกิจกรรม
๒. การทำงานที่ได้รับมอบหมาย

หน่วยที่ ๓

สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ : การวิเคราะห์เพื่อสร้างสรรค์เศรษฐกิจ

๓.๑ แนวคิดการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ

สภาพแวดล้อมทางธุรกิจคือ สิ่งที่มีผลทำให้กิจการหรือธุรกิจที่เราดำเนินการประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวได้เพราะมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและทำให้เกิดการแข่งขัน

สภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่ไม่คงที่และเปลี่ยนแปลงอยู่เสมออันบางครั้งเราก็ไม่อาจคาดเดาได้ เช่น ความเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี ความต้องการของคน และความต้องการของการใช้ทรัพยากรหรือผลิตภัณฑ์/สินค้าและบริการ นอกจากนี้ยังทำให้ผลิตภัณฑ์ล้าสมัยและทำให้เกิดการแข่งขันกันในตลาดสินค้า จนต้องทำให้เร่งพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบใหม่ที่ถูกใจผู้บริโภค รวมทั้งวิธีการผลิตใหม่ๆ วิธีการกระจายสินค้าสู่ผู้บริโภค เช่น การลดแลกแจกแถม

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจคือ การวิเคราะห์สิ่งที่มีผลทำให้กิจการหรือธุรกิจที่เราดำเนินการประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวซึ่งเป็นการป้องกันหรือแก้ไขสิ่งที่จะมากกระทบกิจการหรือธุรกิจของเราให้เสียหาย และต้องดำเนินการวิเคราะห์ทั้งสภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก มีจุดมุ่งหมายเพื่อดูแนวทางการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะมากกระทบกิจการหรือธุรกิจของเรา

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน มีจุดมุ่งหมายเพื่อดูความสามารถในการจัดการกิจการหรือธุรกิจของเราเอง

สรุป การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เราตัดสินใจ และแสวงหาโอกาสใหม่ ๆ เพื่อให้กิจการหรือธุรกิจของเราเติบโตและขยายตัว

กิจการหรือธุรกิจ คือ ทรัพยากรและความสามารถในการจัดการ

๓.๒ วิธีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจเพื่อการป้องกันหรือแก้ไขสิ่งที่จะมากกระทบกิจการหรือธุรกิจของเราให้เสียหาย เป็นการวิเคราะห์ทั้งสภาพแวดล้อมภายนอก และสภาพแวดล้อมภายใน ดังนี้

๓.๒.๑ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเป็นการวิเคราะห์สิ่งที่เกี่ยวข้องกับกิจการหรือธุรกิจของเราที่บางช่วงอาจทำให้เราไม่สามารถควบคุมได้ และดำเนินการวิเคราะห์ ๒ ส่วน คือวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกทั่วไป และวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกในการดำเนินงาน

๑) สภาพแวดล้อมภายนอกทั่วไปที่ต้องวิเคราะห์ เช่น ประชากร (การเปลี่ยนแปลงจำนวน ลักษณะครอบครัว และระดับการศึกษา) สภาพเศรษฐกิจและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพเศรษฐกิจ การเมืองและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกิจการหรือธุรกิจของเรา เทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีที่มีผลกระทบต่อสังคมธุรกิจ สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงและความต้องการของคน คู่แข่งขัน (กลยุทธ์การตลาด/การสร้างรายได้เปรียบทางการแข่งขัน ผลิตภัณฑ์/อยู่ในตลาดเดียวกัน หน้าใหม่ไฟแรง/คู่แข่งในอนาคต) ลูกค้า (มีความต้องการ มีอำนาจซื้อ หรือมีความเต็มใจซื้อผลิตภัณฑ์) อำนาจต่อรองของผู้ขาย/ผู้ซื้อทั้งค้าปลีกค้าส่งและบริการ และภัยคุกคามจากผลิตภัณฑ์ทดแทน/ผลิตภัณฑ์ที่คล้ายกันหรือคนละชนิดแต่ตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้เช่นเดียวกัน

๒) สภาพแวดล้อมภายนอกในการดำเนินงานที่ต้องวิเคราะห์ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับลูกค้า สภาพการแข่งขันของตนเองเมื่อเทียบกับคู่แข่ง ตลาดแรงงาน/ทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถที่จะช่วยการดำเนินกิจการหรือธุรกิจของเราเอง สถาบันการเงิน/แหล่งเงินทุนได้ให้การสนับสนุน

๓.๒.๒ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเป็นการวิเคราะห์สิ่งทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินกิจการหรือธุรกิจของเราเอง

สภาพแวดล้อมภายในที่ต้องวิเคราะห์ เช่น ความสามารถในการจัดการทรัพยากรในกิจการหรือธุรกิจของเราเองให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถสร้างความได้เปรียบในเชิงการค้า ปัจจัยในการผลิต/แข่งขันคือต้นทุนและแรงงาน การสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นกับการบริโภค/อุปโภค/วิโภค หรือกับผู้บริโภค/ลูกค้า ความสามารถในการจัดการความเปลี่ยนแปลง/การตัดสินใจในการดำเนินกิจการหรือธุรกิจของเราเอง

๓.๒.๓ วิธีการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายใน เราสามารถทำได้หลายวิธี เช่น

๑) การวิเคราะห์หาจุดแข็งและจุดอ่อนด้านการตลาด ด้านการเงิน ด้านการผลิต ด้านทรัพยากรมนุษย์ ด้านการวิจัยขั้นพื้นฐานหรือคิดค้นและพัฒนาผลิตภัณฑ์ และด้านการจัดการ

๒) การวิเคราะห์ห่วงโซ่แห่งคุณค่า เป็นการวิเคราะห์กระบวนการสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นกับการบริโภค/อุปโภค/วิโภค หรือกับผู้บริโภค/ลูกค้า คือ การทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ทรัพยากร/วัตถุดิบ/ผลผลิตในมิติที่หลากหลายและคุ้มค่า การทำให้ผลิตภัณฑ์ (สินค้าและบริการ) มีความแตกต่าง การทำให้ต้นทุนในการดำเนินงานลดลง และการทำให้ตอบสนองความต้องการในกระบวนการผลิต กระบวนการบริโภค/อุปโภค และกระบวนการวิโภค หรือกับผู้บริโภค/ลูกค้า ได้อย่างรวดเร็วและเป็นธรรมชาติ รวมถึงการนำความรู้ ภูมิปัญญา เทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในกระบวนการผลิต กระบวนการบริโภค/อุปโภค และกระบวนการวิโภค

๓) การวิเคราะห์ตามแนวคิดโครงสร้าง 7-S ของแมคคินซี (McKinsey 7-S) คือการวิเคราะห์โครงสร้าง (Structure) /การจัดความสัมพันธ์ขององค์กร กลยุทธ์ (Strategy) /กระบวนการทัศน์ขององค์กร (วิธิต่างๆ/พัฒนา และวิธีให้คุณค่า/การสร้างความสำเร็จได้เปรียบทางการแข่งขัน) ระบบ (System) ที่มีส่วนทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ รูปแบบ (Style) ในการจัดการ/การทำงานพนักงาน (Staff) /บุคลากรทุกระดับชั้นที่ทำงานให้กับองค์กร ทักษะ (Skills) /ความรู้ความสามารถ ความชำนาญและความเชี่ยวชาญ และค่านิยมร่วม (Shared Values) /แนวคิดของบุคคลส่วนใหญ่ในองค์กรที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

คำถามท้ายบท

๑. สภาพแวดล้อมทางธุรกิจในกิจการของท่าน/ครอบครัว เป็นอย่างไร
๒. ท่านต้องทำอะไรเพื่อให้กิจการหรือธุรกิจของตนเองประสบความสำเร็จหรือป้องกันหรือแก้ไขสิ่งที่จะมากกระทบกิจการหรือธุรกิจให้เสียหาย

หนังสืออ่านประกอบ

๑. **ความคิด มีค่ากว่าเงิน.** กุนเทอร์ ฟิลดิน เขียน, ทรงพร ทาเจริญศักดิ์ สุระเชษฐ เวชพิทักษ์ แปล, เสรี พงศ์พิศ บรรณาธิการ, สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน, ๒๕๕๗
๒. **ธุรกิจชุมชน เส้นทางที่เป็นไปได้.** ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ๒๕๕๒.

แผนการสอนครั้งที่ ๔

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียน

๑. มีความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
๒. ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจของตนเองและหรือครอบครัว

หัวข้อเนื้อหาสาระการเรียนรู้

๑. ความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
๒. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว ชุมชน และธุรกิจเอกชน
๓. การปฏิบัติตนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
๔. แบบอย่างทีพอเพียง

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงกระบวนการและเป้าหมาย

๑. แนะนำกระบวนการและเป้าหมายการเรียนรู้ งานที่มอบหมาย และการประเมินผลการเรียน
๒. ใช้กระบวนการเรียนรู้อภิปรายแลกเปลี่ยนเชิงวิเคราะห์การใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับบุคคลและครอบครัว ชุมชน และธุรกิจเอกชน
๓. บรรยายเสริมความรู้/สื่อประกอบตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของวิชา และแนะนำวิธีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของตนเองและหรือครอบครัวตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
๔. ให้ทำรายงานกรณีศึกษาของตนเอง
 - มอบหมายใบงานที่ ๔ ประเมินการจัดการเศรษฐกิจตนเองและหรือครอบครัว
๕. ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากสื่อ แหล่งเรียนรู้ และการปฏิบัติ
๖. นำเสนอ สังเคราะห์ความรู้ และเขียนสรุป

สื่อการเรียนรู้

๑. มคอ.๓ วิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน
๒. เอกสารประกอบการสอนวิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน
๓. เอกสารอ่านประกอบวิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน
๔. Microsoft PowerPoint เรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
๕. วีดิทัศน์

การประเมินผลการเรียน

๑. การเข้าเรียน และการร่วมกิจกรรม
๒. การทำงานที่ได้รับมอบหมาย

หน่วยที่ ๔

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : วิถีพัฒนา ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และธุรกิจเอกชน

๔.๑ ความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๔.๑.๑ พระราชดำรัส รัชกาลที่ ๙

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกินพอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคง พร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...”

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุม
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันพฤหัสบดีที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗

“...เศรษฐศาสตร์เป็นวิชาของเศรษฐกิจ การที่ต้องใช้รถไถต้องไปซื้อ เราต้องใช้ต้องหาเงินมาสำหรับซื้อน้ำมันสำหรับรถไถ เวลารถไถเก่าเราต้องยิงซ่อมแซม แต่เวลาใช้นั้นเราก็ต้องป้อนน้ำมันให้เป็นอาหาร เสร็จแล้วมันคายควัน ควันเราสูดเข้าไปแล้วก็ปวดหัว ส่วนควายเวลาเราใช้เราก็ต้องป้อนอาหาร ต้องให้หญ้าให้อาหารมันกิน แต่วามันคายออกมา ที่มันคายออกมาก็เป็นปุ๋ย แล้วก็ใช้ได้สำหรับให้ที่ดินของเราไม่เสีย...”

พระราชดำรัส เนื่องในพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๒๙

“...ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก...”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

“...เมื่อปี ๒๕๑๗ วันนั้นได้พูดถึงว่า เราควรปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอมีพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี และ ประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะเป็นไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย...”

“...พอเพียง มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่าพอ ก็พอเพียงนี้ก็พอแค่นั้นเอง คนเราถ้า พอในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิด อันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็น สุข พอเพียงนี้อาจจะมี มีมากอาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น...”

“...ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่ามียกมืออยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะ ดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็เป็นความหมายอีกอย่าง ของเศรษฐกิจ หรือระบบพอเพียง... คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็ เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมากคนเราก็อยู่เป็นสุข... พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมี ของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็ พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑

“...ถ้าทำโครงการอะไรที่ให้ออดคล้องกับสภาพภูมิประเทศก็สามารถจะสร้างความเจริญให้กับ เขตที่ใหญ่ขึ้นได้ เขตที่ใหญ่ ลงท้ายก็จะแผ่ทั่วประเทศได้ แต่เพื่อการนี้จะต้องมีความร่วมมืออย่างดี ระหว่างทุกฝ่าย ทั้งนักวิชาการ และนักปกครอง ดังนี้ ถึงบอกว่าเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่ สอง อย่างนี้ จะทำความเจริญแก่ประเทศได้ แต่ต้องมีความเพียร แล้วต้องอดทน ต้องไม่ใจร้อน ต้องไม่พูด มาก ต้องไม่ทะเลาะกัน ถ้าทำโดยเข้าใจกัน เชื่อว่า ทุกคนจะมีความพอใจได้...”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑

“...ขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพอกิน มีความสงบ และทำงานตั้ง อธิษฐาน ตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอกิน ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ว่ามี ความพอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพอกินนี้ได้ เราก็จะ ยอดยิ่งยวดได้ ฉะนั้นถ้าทุกท่านซึ่งถือว่าเป็นผู้มีความคิดและมีอิทธิพลพลังที่จะทำให้ผู้อื่นซึ่งมีความคิด

เหมือนกันช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดีกินดีพอสมควร ขอย้ำ พ่อควร พ่ออยู่พ่อกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้ ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวรที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล...”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒

“...เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกต้องรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

จากวารสารชัยพัฒนาฉบับประจำเดือนสิงหาคม ๒๕๔๒

“...ฉันพูดเศรษฐกิจพอเพียงความหมายคือ ทำอะไรให้เหมาะสมกับฐานะของตัวเอง คือทำจากรายได้ ๒๐๐-๓๐๐ บาท ขึ้นไปเป็นสองหมื่น สามหมื่นบาท คนชอบเอาคำพูดของฉัน เศรษฐกิจพอเพียงไปพูดกันเลอะเทอะ เศรษฐกิจพอเพียง คือทำเป็น Self-Sufficiency มันไม่ใช่ความหมายไม่ใช่แบบที่ฉันคิด ที่ฉันคิดคือเป็น Self-Sufficiency of Economy เช่น ถ้าเขาต้องการดูทีวี ก็ควรให้เขามีดู ไม่ใช่ไปจำกัดเขาไม่ให้ซื้อทีวีดู เขาต้องการดูเพื่อความสนุกสนาน ในหมู่บ้านไกล ๆ ที่ฉันไป เขามีทีวีดูแต่ใช้แบตเตอรี่ เขาไม่มีไฟฟ้า แต่ถ้า Sufficiency นั้น มีทีวีเขาฟุ่มเฟือย เปรียบเสมือนคนไม่มีสตางค์ไปตัดสูทใส่ และยังใส่เนคไทเวอร์ซาเซ อันนี้ก็เกินไป...”

พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล ๑๗ มกราคม ๒๕๔๔

๔.๑.๒ การเกิดขึ้นและความมุ่งหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ระบบเศรษฐกิจของไทยเป็นไปโดยรัฐเข้ามาดำเนินการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยการกำหนดหน้าที่ของหน่วยเศรษฐกิจต่าง ๆ ว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจชนิดใดรัฐจัดทำกิจกรรมใดให้ออกชนดำเนินการ ในปัจจุบันระบบเศรษฐกิจแบ่งเป็น ๓ ประเภท คือระบบเศรษฐกิจแบบบังคับหรือสังคมนิยม (Communism) ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมหรือระบบตลาด (Capitalism) และระบบเศรษฐกิจแบบผสม (Mixed Economy) ซึ่งประเทศไทยใช้ระบบเศรษฐกิจแบบผสมแต่ค่อนข้างไปทางทุนนิยมที่เอกชนมีบทบาทในการผลิตด้านต่าง ๆ มากกว่ารัฐบาล และเอกชนมีสิทธิ์ในทรัพย์สินและปัจจัยการผลิต มีเสรีภาพในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และมีการแข่งขันเพื่อพัฒนาคุณภาพของสินค้า ส่วนรัฐบาลดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านสาธารณูปโภค

กิจกรรมทางเศรษฐกิจตอบสนองความต้องการของมนุษย์ หมายถึง ความต้องการสินค้า บริการ และความสะดวกสบาย ความต้องการนี้จะแตกต่างกันตามแต่ละบุคคล ระยะเวลาและสถานที่ และความต้องการของมนุษย์เพื่อให้เกิดความพอใจมักจะมีมากกว่าสินค้าและบริการที่มีอยู่ ดังนั้น ที่ผ่านมามีรัฐ หรือครัวเรือนจะใช้ระบบเศรษฐกิจแบบใดก็ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ให้เกิดเป็นความสุขระดับบุคคลหรือมวลรวมได้

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเกิดขึ้นเพื่อการพัฒนาคนในแง่ของความเป็นคน และเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแง่ของเครื่องมือสำหรับการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจ หรือการทำมาหากิน เลี้ยงชีพ โดยมีความมุ่งหมาย ๓ ระดับ ได้แก่ ๑) ระดับปัจเจกบุคคลคือ ให้คนรู้จักพอ มีความรู้ ยึดทางสายกลาง เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ ครอบครัวมีความอบอุ่น ๒) ระดับสังคมหรือองค์กร คือ ให้คนในสังคมนวมกลุ่มใช้ภูมิปัญญาของชุมชน สังคม องค์กร เอื้อเฟื้อกันและกัน พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ อยู่กันอย่างสามัคคี และ ๓) ระดับประเทศ ให้ชุมชนร่วมมือกันวางระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง พัฒนาเศรษฐกิจแบบค่อยเป็นค่อยไป และเติบโตจากข้างใน เศรษฐกิจทั้งในภาคส่วนครัวเรือน สังคมและประเทศชาติมีความสมดุลเข้มแข็ง

๔.๑.๓ กรอบคิดสำคัญ

เศรษฐกิจพอเพียง คือวิถีดำเนินชีวิตด้วยความเพียร

เศรษฐกิจพอเพียง คือ วิธีคิดและวิธีการจัดการเศรษฐกิจในการดำรงชีวิต

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นการผลิต การวิภาค และการบริโภคของมหาประชาชน

เศรษฐกิจพอเพียง เน้นเรื่องการกระจายผลผลิต มากกว่าการกระจายรายได้

การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ต้องเรียนรู้ให้ถึงวิธีคิด ไม่ติดอยู่เพียงแค่เทคนิคหรือวิธีการจัดการ แต่ต้องใช้ปัญญาเป็นปัจจัยการผลิตหลักหรือเป็นวิถีการผลิตจนทำให้ได้วิธีคิดและวิธีจัดการที่ถูกต้องเป็นธรรม

การพัฒนาต้องเริ่มจากการ “พึ่งตนเอง” สร้างพื้นฐานให้พอมี พอกิน พอใช้ ด้วยวิธีการประหยัด และถูกต้องตามหลักวิชาการให้ได้ก่อน โดยต้องรู้จักประมาณตนและดำเนินการด้วยความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และ “ทำตามลำดับขั้นตอน” สู่การ “ร่วมมือช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน” เมื่อพัฒนาตนเองและชุมชนให้เข้มแข็งแล้ว จะได้ “พัฒนาเครือข่ายเชื่อมสู่สังคมภายนอกอย่างเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน” ต่อไป

การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ โดยต้อง “ระเบิดจากข้างใน” คือการเกิดจิตสำนึก มีความศรัทธา เชื่อมั่น เห็นคุณค่า และนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง แล้วจึงขยายไปสู่ครอบครัว ชุมชน องค์กร สังคม และประเทศชาติต่อไป

แนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักคุณธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ้วนถี่ “รู้จักอ่อน รู้จักแข็ง โอกาส อุปสรรค” และคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ “รู้เขา รู้เรา รู้จักเลือกนำสิ่งที่ดีและเหมาะสมมา ประยุกต์ใช้”

การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้สามารถบริหารความเสี่ยงปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจที่พอเพียงกับตัวเอง ทำให้อยู่ได้ ไม่ต้องเดือดร้อน มีสิ่งจำเป็นที่ทำได้โดยตัวเองไม่ต้องแข่งขันกับใคร และมีเหลือเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ไม่มี อันนำไปสู่การแลกเปลี่ยนในชุมชน และขยายไปจนสามารถที่จะเป็นสินค้าส่งออก เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจระบบเปิดที่เริ่มจากตนเองและความร่วมมือ วิธีการเช่นนี้จะดึงศักยภาพของประชากรออกมาสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งมีความผูกพันกับ “จิตวิญญาณ” คือ “คุณค่า” มากกว่า “มูลค่า”

ในระบบเศรษฐกิจพอเพียงจะจัดลำดับความสำคัญของ “คุณค่า” มากกว่า “มูลค่า” มูลค่านั้นขาดจิตวิญญาณ เพราะเป็นเศรษฐกิจภาคการเงิน ที่เน้นที่จะตอบสนองต่อความต้องการที่ไม่จำกัดซึ่งไร้ขอบเขต ถ้าไม่สามารถควบคุมได้การใช้ทรัพยากรอย่างทำลายล้างจะรวดเร็วขึ้นและปัญหาจะตามมาเป็นการบริโภคที่ก่อให้เกิดความทุกข์หรือพาไปหาความทุกข์ และจะไม่มีโอกาสบรรลุวัตถุประสงค์ในการบริโภคที่จะก่อให้เกิดความพอใจและความสุข ผู้บริโภคต้องใช้หลักขาดทุนคือกำไร จึงจะควบคุมความต้องการที่ไม่จำกัดได้ และสามารถจะลดความต้องการลงมาได้ ก่อให้เกิดความพอใจและความสุขเท่ากับได้ตระหนักในเรื่อง “คุณค่า” จะช่วยลดค่าใช้จ่ายลงได้ ไม่ต้องไปหาวิธีทำลายทรัพยากรเพื่อให้เกิดรายได้ มาจัดสรรสิ่งที่เป็น “ความอยากที่ไม่มีที่สิ้นสุด” และขจัดความสำคัญของ “เงิน” ในรูปรายได้ที่เป็นตัวกำหนดการบริโภคลงได้ระดับหนึ่ง แล้วยังเป็นตัวแปรที่ไปลดภาระของกลไกของตลาดและการพึ่งพิงกลไกของตลาด ซึ่งบุคคลโดยทั่วไปไม่สามารถจะควบคุมได้ รวมทั้งได้มีส่วนในการป้องกันการบริโภคเลียนแบบ จะไม่ทำให้เกิดการสูญเสีย จะทำให้ไม่เกิดการบริโภคเกิน ซึ่งก่อให้เกิดสภาพเศรษฐกิจดี สังคมไม่มีปัญหา การพัฒนายั่งยืน

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลก

๔.๒ ประชาชนเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว ชุมชน และธุรกิจเอกชน

๔.๒.๑ ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว (ความพอเพียงขั้นพื้นฐาน)

แนวทางปฏิบัติ โดยเริ่มจากตัวเองก่อน ด้วยการฝึกจิตใจตนเอง และอบรมเลี้ยงดูคนในครอบครัวให้มีคุณธรรม กินอยู่ตามอัตภาพ พึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ไม่ทำอะไรเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาด ดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อความมั่นคงในอนาคต และเป็นที่ยังให้ผู้อื่นได้ในที่สุด เช่น การหาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองและครอบครัวจากการประกอบสัมมาชีพ การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย ประหยัด แต่ไม่ใช่ตระหนี่ ลด ละ เลิกอบายมุข รู้จักคุณค่า รู้จักใช้ รู้จักออมเงิน และสิ่งของเครื่องใช้ ดูแลรักษา สุขภาพให้แข็งแรง มีการแบ่งปันภายในครอบครัว ชุมชน และสังคมรอบข้าง รวมถึงการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งบริหารความเสี่ยงด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

ตัวอย่างความพอเพียง เช่น ถ้ามีกระเป๋าถืออยู่ ๔ ใบ แต่อยากซื้อใบที่ ๕ ต้องคำนึงถึงหลักสำคัญในองค์ประกอบของปรัชญาฯ คือพอประมาณ มีเหตุผล และภูมิคุ้มกัน หากซื้อแล้วต้องพิจารณาว่ามีเงินพอใช้ถึงสิ้นเดือนหรือไม่ หากไม่พอแสดงว่าภูมิคุ้มกันบกพร่อง จึงไม่ควรซื้อกระเป๋า แต่หากมีเงินเดือนมากพอ ไม่เดือดร้อน และจำเป็นต้องใช้ ก็สามารถซื้อได้แต่ราคาต้องเหมาะสมด้วย หรือหากครอบครัวมีปัญหาเรื่องเป็นหนี้ ต้องไปดูเหตุปัจจัยของการเป็นหนี้ ทั้งที่ควบคุมได้และควบคุมไม่ได้ โดยลงบัญชีแบ่งประเภทรายรับรายจ่าย หากรายจ่ายใดสามารถควบคุมได้และเป็นรายจ่ายที่ไม่จำเป็น ก็ให้ลดหรือยกเลิกไป เช่น โทรศัพท์มือถือรุ่นใหม่ หรือสิ่งของที่เป็นอบายมุขทั้งปวง

๔.๒.๒ ความพอเพียงระดับชุมชน (ความพอเพียงขั้นก้าวหน้า)

แนวทางปฏิบัติ คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ภายในชุมชนบนหลักของความรู้ รัก สามัคคี สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันภายในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เช่น การรวมกลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์หรือองค์การการเงินชุมชน สวัสดิการชุมชน การช่วยดูแลรักษาความสงบ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างประโยชน์สุขได้อย่างเหมาะสม

ตัวอย่างความพอเพียง คนในชุมชนร่วมกันศึกษาข้อมูลในชุมชนเพื่อให้รู้จักตัวเอง ชุมชนทรัพยากรในชุมชน โลกภายนอก และรู้สาเหตุปัญหา ที่มาของผลกระทบต่าง ๆ แล้วร่วมกันหาวิธีแก้ปัญหาและวางแผนป้องกันปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต รวมถึงพัฒนาสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติ แล้วนำมาต่อยอดเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในชุมชนในทางที่

ดีขึ้น ขณะเดียวกันต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชุมชนให้มีความ “รู้ รัก สามัคคี” มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน รอบคอบ มีความเพียร มีสติปัญญา และที่สำคัญคือมีความสุขบนความพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่โลภ ไม่ติดการพนัน ไม่เป็นหนี้ ไม่ลุ่มหลงอบายมุข ดังตัวอย่างที่เกิดขึ้นในช่วงเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ชุมชนที่ไม่ปฏิบัติเช่นนี้ก็ไปไม่รอด ตรงข้ามกับชุมชนที่ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็สามารถคงความเข้มแข็งและยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง

๔.๒.๓ ความพอเพียงระดับธุรกิจเอกชน (ความพอเพียงขั้นก้าวไกล)

แนวทางปฏิบัติ เริ่มจากความมุ่งมั่นในการดำเนินธุรกิจที่หวังผลประโยชน์หรือกำไรในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น แสวงหาผลตอบแทนบนพื้นฐานของการแบ่งปัน มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม ทั้งลูกค้า คู่ค้า ผู้ถือหุ้น และพนักงาน ด้านการขยายธุรกิจต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่ค้ากำไรเกินควร ไม่ลงทุนเกินขนาด ไม่กู้เงินเกินตัว รวมทั้งต้องมีความรู้และเข้าใจธุรกิจของตนเอง รู้จักลูกค้า ศึกษาคู่แข่ง และเรียนรู้การตลาดอย่างถ่องแท้ ผลิดในสิ่งที่ถนัดและทำตามกำลัง สร้างเอกลักษณ์ที่แตกต่างและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง มีการเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้น มีความซื่อสัตย์ รับผิดชอบต่อสังคมและป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญต้องสร้างเสริมความรู้และจัดสวัสดิการให้แก่พนักงานอย่างเหมาะสม

ตัวอย่างความพอเพียง เช่น นักธุรกิจที่กำลังริเริ่มโครงการใหม่นอกจากต้องมีความรอบรู้ที่เหมาะสมที่จะศึกษาดูต้นทุนของตัวเองพร้อมกับศึกษาตลาดและคู่แข่งขั้นแล้วต้องสร้างฐานของธุรกิจให้มั่นคงด้วย ในช่วงแรกๆ ต้องเริ่มแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่โลภมากต้องอดทน มีความเพียร มีสติปัญญาเป็นต้น และเมื่อประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งแล้วจึงค่อยๆ ขยายกิจการต่อไป แต่ต้องมีความรอบคอบ ระมัดระวังในการลงทุน ไม่เล็งผลเลิศจนเกินไป โดยใช้เงินที่เก็บออมไว้ มาขยายกิจการหรือกู้เงินมาก็ได้แต่ต้องประเมินแล้วว่าสามารถใช้คืนได้นอกจากดูแลผู้ถือหุ้น และคืนทุนให้ลูกค้าแล้ว ต้องพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้เป็นผู้มีความรู้ ให้ผลประโยชน์ตอบแทนและสวัสดิการแก่พนักงานอย่างเป็นธรรม รวมถึงช่วยเหลือสังคมตามโอกาสที่เหมาะสม เช่น การบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ การบริจาคเงินให้แก่องค์กรสาธารณกุศล เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสหรือการให้พนักงานร่วมเป็นอาสาสมัครออกไปช่วยเหลือสังคม เพื่อเชื่อมโยงธุรกิจเข้ากับสังคมได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน

๔.๓ การปฏิบัติตนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๔.๓.๑ ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นและความฟุ่มเฟือย การดำรงชีพอย่างจริงจัง

๔.๓.๒ ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม

๔.๓.๓ ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ในทางค้าขายการประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง

๔.๓.๔ ไม่หยุดนิ่งที่ใฝ่หาความรู้อย่างสม่ำเสมอ ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ

๔.๓.๕ ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมด ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงเพราะยังมีบุคคลจำนวนมากมีใช้น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากความละอาย

๔.๔ แบบอย่างที่พอเพียง

๔.๔.๑ บุคคล

เมธจารย์มหาวิทยาลัยชีวิต นายประยงค์ รณรงค์ อ.ฉวาง จ.นครศรีธรรมราช

ผู้นำชุมชนไม้เรียง อ.ฉวาง จ.นครศรีธรรมราช เป็นบุคคลที่เปี่ยมไปด้วยความคิด ความรู้ ความสามารถ ประสพการณ์ และคุณธรรม เป็นผู้นำให้ชาวบ้านในชุมชนไม้เรียงลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อแก้ไข ปัญหาของตนเองและของชุมชน โดยเริ่มจากแนวคิดหลักคือ “การพึ่งพาตนเอง” มีผลงานโดดเด่นจนเป็นที่รู้จักและยอมรับอย่างกว้างขวางในระดับภูมิภาค และได้รับรางวัลมูลนิธิรามอนแมกไซไซ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗

ความรู้

○ เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ และสนใจศึกษาเรียนรู้ตลอดเวลา จึงทำให้รู้เห็นทันต่อความเคลื่อนไหวความเปลี่ยนแปลง และเกิดความคิดริเริ่มพัฒนาตนเองเป็นปัญญาชนท้องถิ่นที่มีส่วนสำคัญในการร่วมกันแก้ไข ปัญหากับชาวบ้าน โดยเฉพาะปัญหาเรื่องยางพารา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนภาคใต้

○ มีการจัดเก็บข้อมูลที่ครอบคลุมทุกด้าน สำหรับจัดทำแผนแม่บทชุมชน จึงพบว่า เกษตรกรใน ชนบทเป็นผู้ครอบครองทรัพยากรที่เป็นทุนของชุมชน ซึ่งรวมถึงทุนที่ไม่ใช่เงิน แต่มีคุณค่า เช่น ทุนที่เป็น ทรัพยากร ผลผลิต ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางภูมิปัญญา และทุนทางสังคมซึ่งจะเป็นจุดแข็งของชุมชน แต่ชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในการจัดการทุน ทำให้คนภายนอกชุมชนเข้ามาจัดการทุนของชุมชน ผลประโยชน์ส่วนใหญ่จึงตกอยู่กับคนภายนอกชุมชน

คุณธรรม

○ เป็นผู้ยึดถือคุณธรรม ทั้งความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา มาเป็นเครื่องมือของการดำเนินชีวิต เมื่อประสบความสำเร็จก็ได้นำประสบการณ์ไปขยายผลให้ผู้อื่นที่สนใจไปแก้ปัญหาของเขาได้ กลายเป็นตัวอย่างต่อเนื่องไปกว้างขวางมากขึ้น

○ มีความเป็นอยู่แบบพอเพียง มีความสุข ความสงบตามอัตภาพ ทั้งตัวเองและครอบครัว มีเวลาและความอิสระในการคิด ทำ และร่วมมือกับผู้อื่น โดยให้ความเท่าเทียม ยอมรับความคิดเห็นผู้อื่น ทำสิ่งที่เกิดประโยชน์กับผู้อื่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน และเมื่อได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วว่าสิ่งที่ทำเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์แล้ว ก็จะทำจนสำเร็จไม่มีการทอดถอย

ความพอประมาณ

○ เริ่มการพัฒนาด้วยการนำชาวบ้านให้รวมกลุ่มกันพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ตนเอง และชุมชน โดยใช้แนวคิด “การพึ่งพาตนเอง” พึ่งพาความสามารถของตนเองให้อยู่รอดได้ เริ่มจากการเรียนรู้ทำความเข้าใจตนเอง และรู้จักชุมชนของตนเอง วิเคราะห์ตนเองว่าเป็นใคร มีบทบาทหน้าที่และมีอาชีพอะไร ทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่คืออะไร สิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมเป็นอย่างไร มีจุดแข็งหรือจุดอ่อนอย่างไร

○ สนับสนุนให้ชาวบ้านจัดทำบัญชีครัวเรือน สำรวจรายรับรายจ่ายและรายการบริโภคของครอบครัวชาวบ้าน และให้มีการจดบันทึกบัญชีไว้โดยละเอียด แล้วจึงวิเคราะห์แยกประเภทการใช้จ่าย ทำให้ชาวบ้านได้รู้จักตนเองเกี่ยวกับการบริโภคหรือการใช้จ่าย และสามารถพิจารณาตัดการใช้จ่ายสิ่งที่ไม่เหมาะสมได้ เมื่อควบคุมการใช้จ่ายได้ก็จะมีเงินเหลือมากขึ้น และพบว่าชุมชนต้องจ่ายเงินซื้อหาสินค้าจากที่อื่น ทำให้เกิดแนวคิดการประกอบอาชีพ เกิดรายได้หมุนเวียนในชุมชน และเกิดระบบเศรษฐกิจชุมชนแบบย่อยๆ

ความมีเหตุผล

○ สรุปประสบการณ์ ทบทวนปัญหาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพื่อวิเคราะห์อนาคต ทำให้พบว่าปัญหาของเกษตรกรในชุมชนอยู่ที่อำนาจการจัดการด้านต่างๆ อาทิ การกำหนดคุณภาพ การกำหนดน้ำหนัก และการกำหนดราคา ตกอยู่ในมือของพ่อค้าหรือผู้ซื้อเป็นผู้กำหนด ชุมชนไม่เรียงร่วมกันวางแผนสร้างแนวทางแก้ปัญหาให้กับตนเองตั้งแต่ระบบการผลิตการแปรรูป จัดการด้านการตลาดโดยการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรทำสวนไม้เรียง สร้างโรงงานแปรรูปน้ำยางสดเป็นยางแผ่นอบแห้ง และยางแผ่นรมควันตามความต้องการของตลาดตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยมีเป้าหมายเพื่อจัดการทรัพยากรของชุมชนให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ลดขั้นตอนที่เป็นภาระและค่าใช้จ่ายของเกษตรกรที่เป็นสมาชิก

○ มีบทบาทในการจัดระบบภายในชุมชน และการสร้างธุรกิจร่วมกันของเครือข่าย ยมนา (ยางไม้ผล นาข้าว) ใช้ระบบการพึ่งพาอาศัยกัน ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชนและทั้งในอาชีพเดียวกัน และต่างอาชีพ จากเดิมที่เป็นการแลกเปลี่ยนข้าวของซึ่งกันและกัน ได้พัฒนาความร่วมมือกันเป็นธุรกิจชุมชนในรูปของการจัดตั้งบริษัทและจากการเป็นผู้นำชุมชนที่มีประสบการณ์ต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมชัดเจน ทำให้เกิดความร่วมมือเชื่อถือได้จากหลายฝ่ายในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่างๆ

ภูมิคุ้มกัน

○ ร่วมกับชาวบ้านในชุมชนจัดทำแผนแม่บทชุมชน ทำให้คนในชุมชนเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในเรื่องตัวเองและผลกระทบจากภายนอก ได้ข้อสรุปและนำข้อสรุปมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายร่วมกัน ได้แนวทางในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และได้แนวทางพัฒนาให้เกิดสิ่งดีๆ ขึ้นใหม่

○ ร่วมจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นเครื่องมือของชุมชนที่จะใช้จัดการทุนของชุมชนโดยชุมชนเอง เพื่อเพิ่มมูลค่าทรัพยากร แก้ปัญหาของชุมชน และเพื่อการพึ่งพาอาศัยกันสร้างประโยชน์ให้กับเกษตรกร กับองค์กรของชุมชนอย่างสร้างสรรค์และอย่างเป็นธรรม โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนให้ผู้ที่มีใจต้องการทำในระบอบวิสาหกิจชุมชน เรียนรู้การจัดการองค์กร สร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน การคิดค้นทุน การวิเคราะห์สถานการณ์ การวิเคราะห์ตลาด การใช้ข้อมูลการใช้ประสบการณ์เสริมด้วยวิชาการ การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อลดความเสี่ยงและสร้างความมั่นคงของกิจกรรม ความอยู่รอดของชุมชน

๔.๔.๒ ชุมชน

บ้านนาอีสาน อ.สนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

บ้านนาอีสานเป็นชุมชนของชาวภาคอีสานที่อพยพการตั้งถิ่นฐาน เพื่อเข้ามาจับจองที่ดินสำหรับทำการเกษตร ทั้งนี้เนื่องจากความต้องการหลีกเลี่ยงความยากจนและความแห้งแล้งของภาคอีสาน เพื่อเข้ามาหาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่แห่งใหม่

ตั้งขึ้นเป็นหมู่บ้านเมื่อปี ๒๕๓๘ อยู่ในอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ล้อมรอบด้วยแนวเขตป่าอนุรักษ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ป่ารอยต่อของ ๕ จังหวัดภาคตะวันออกทำอาชีพด้านเกษตรกรรมที่สำคัญได้แก่ การทำนาข้าว ไร่ข้าวโพด ไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง ไร่ถั่วเหลือง ขนาดการถือครองที่ดินส่วนใหญ่มีขนาดประมาณครอบครัวละ ๒๐-๓๐ ไร่

พัฒนาการแนวคิดเรื่องการพึ่งตนเอง

“หนี้” อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตที่ยึดโยงกับธรรมชาติ และวัฒนธรรมชุมชน คือข้าว มาเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ใช้เครื่องจักรกล สารเคมี ตามแบบอย่างการพัฒนาสมัยใหม่ ผนวกกับความต้องการที่จะ “รวย” และการส่งเสริมจากพ่อค้าและหน่วยงานภายนอก เป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้คนในชุมชนบ้านนาอีสาน หันมาคิดถึงการพึ่งตนเอง

จากปัญหา “หนี้” นี้เอง ทำให้มีคนบางกลุ่มในหมู่บ้านเริ่มหันมาพิจารณาตนเองและตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง เกิดความต้องการสลัดตัวเอง และต้องการช่วยเหลือคนอื่นๆ ให้หลุดพ้นจากภาระหนี้สิน ประกอบกับการได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้แนวทางการพึ่งตนเองจากผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม ซึ่งมีวิธีการเพาะปลูกพืชแบบผสมผสานหรือที่เรียกกันว่า “วนเกษตร” สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นแนวทางที่สามารถพึ่งตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม ประกอบกับการไม่สามารถแสวงหาแนวทางมาแก้ไขปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้นได้ ทำให้ชาวบ้านเริ่มนำแนวทางดังกล่าวมาปฏิบัติเป็นแบบอย่าง โดยเลิกการทำไร่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว หันมาปลูกพืชแบบผสมผสานเพื่อนั่นความพออยู่พอกินถ้ามีส่วนที่เหลือจากความจำเป็นแล้วก็สามารถนำมาจำหน่ายได้ นับเป็นการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง นับตั้งแต่ปี ๒๕๔๒ เป็นต้นมา ซึ่งมีเพียงไม่กี่ครอบครัว

หลังจากที่ได้เริ่มปฏิบัติตามแนวทางเลือกใหม่กันอย่างจริงจัง ทำให้เริ่มเห็นถึงความสามารถในการพึ่งตนเองและลดการพึ่งพาภายนอกได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้พิจารณาจากความสำเร็จที่เกิดขึ้นในระดับครอบครัว คือเริ่มมีผลผลิตเหลือจากความจำเป็นและสามารถนำออกมาจำหน่าย โดยให้ความสำคัญกับ “การพึ่งตนเองเพื่อทำกินทำใช้เอง ถ้ากินไม่หมดก็นำออกมาขาย ขายได้ก็ได้กินขายไม่ได้ก็ยัดได้กิน ไม่เหมือนทำไร่ขายได้แล้วยังไม่ได้กิน” กลุ่มแกนนำต่างเห็นพ้องกันว่าถ้าได้ร่วมปฏิบัติกันทั้งหมู่บ้านผลผลิตที่ได้จะมีจำนวนมาก จึงมีการนำชาวบ้านไปศึกษาดูงานกิจกรรมการพึ่งตนเองที่ศูนย์วนเกษตรของผู้ใหญ่วิบูลย์ และศึกษารูปแบบการบริหารจัดการที่วัดสวนแก้ว ซึ่งทั้งสองแห่งนี้มีการดำเนินกิจกรรมการพึ่งตนเองที่ได้ผลสำเร็จชัดเจน ปัจจุบันคนในชุมชนเริ่มเห็นด้วยตามวิถีทางดังกล่าวมากขึ้น ดำเนินตามแนวทาง “วนเกษตร” เน้นความพออยู่พอกินเป็นสำคัญ

กิจกรรมที่สะท้อนถึงการพึ่งตนเองอย่างเป็นรูปธรรม

แนวคิดในการพึ่งตนเองของชุมชนบ้านนาอีสานคือเน้นการผลิตแบบพออยู่พอกิน สิ่งที่เป็นในชีวิตประจำวันก็จะพยายามผลิตขึ้นมาเองเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายของแต่ละครัวเรือน และใช้กันเองในชุมชน เป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายที่ต้องซื้อจากภายนอก ใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีในชุมชนเพื่อให้เกิดการหมุนเวียนสำหรับใช้กันเองในชุมชน อย่างไรก็ตามถ้ามีส่วนที่เหลือจากความจำเป็นแล้วนำมาจำหน่ายเพื่อแสวงหารายได้

กิจกรรมที่สะท้อนถึงการพึ่งตนเองที่สำคัญ

(๑) การทำการเกษตรแบบ “วนเกษตร”

(๒) การแปรรูปข้าว โดยตั้งกลุ่มแปรรูปข้าวกล้องเพื่อนำออกจำหน่ายสร้างรายได้ และใช้ “เครื่องสีข้าวมือหมุน” ซึ่งเป็นเครื่องมือพื้นบ้านแบบดั้งเดิมในการแปรรูป ทั้งเพื่อบริโภคเอง และเพื่อจำหน่ายกับคนภายนอกซึ่งการที่ชุมชนเริ่มมีผลผลิตออกมาจำหน่ายสะท้อนให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นของกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม และเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของความพยายามที่จะพึ่งพาตนเอง โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่และหลีกเลี่ยงจากการบริโภคสร้างรายได้

(๓) การตั้งธนาคารข้าว ในปี ๒๕๔๒ เพื่อให้คนในชุมชนมีข้าวกินตลอดปี เป็นทำนบกั้นข้าวออกจากชุมชน ให้เกิดความเอื้ออาทรต่อกัน เพื่อเรียนรู้การจัดการเรื่องข้าว และเป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน โดยนำข้าวจากสมาชิกเก็บรวบรวมไว้ใช้ประโยชน์ร่วมกันในชุมชน ในระยะแรกที่เริ่มจัดตั้งมีสมาชิก ๗๔ คน เมื่อคนในชุมชนเริ่มเห็นถึงความสำคัญมากขึ้นทำให้มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นมาโดยตลอด ปัจจุบันทุกครอบครัวต่างก็เป็นสมาชิกของกองทุนข้าว (ธนาคารข้าว) ทั้งสิ้น ปริมาณข้าวเปลือกในยุ้งฉางที่มาจากกรออมของสมาชิกมีจำนวนสูงขึ้นในทุกๆ ปี และมากพอสำหรับใช้บริโภคกันเองภายในชุมชน ทำให้คนชุมชนไม่ต้องซื้อข้าวจากภายนอกมาบริโภค ปัจจุบันทุกครอบครัวต่างก็บริโภคข้าวกล้องที่ผลิตมาจากชุมชน และเมื่อมีปริมาณข้าวเหลือจากความจำเป็นก็นำมาแปรรูปจำหน่าย

(๔) การจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ได้รับแนวคิดในการจัดตั้งมาจากพระอาจารย์สุภินปณิตี ตั้งเมื่อวันที่ ๑๕ ม.ค. ๒๕๔๐ เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ให้สมาชิกรู้จักประหยัดและออมเพื่อช่วยเหลือกันเองในชุมชนให้มีเงินกูดอกเบี้ยถูก เพื่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน การมีกลุ่มออมทรัพย์เกิดขึ้นทำให้สมาชิกได้เรียนรู้ถึงการจัดการด้านการเงิน รู้จักการประหยัดอดออม เมื่อคนในชุมชนมีการเก็บออมกระแสเงินก็จะไหลเวียนอยู่ภายในชุมชน

(๕) ศูนย์อาหารและยา เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้เรื่องการพึ่งตนเองของชุมชน ได้มีการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สำหรับเป็นแหล่งอาหารและยาสมุนไพร ปัจจุบันภายในศูนย์การเรียนรู้ประกอบด้วยแหล่งสาธิตการเพาะปลูกแบบวนเกษตร แปลงปลูกพืชสมุนไพร และบ่อเพาะพันธ์ปลา (ธนาคารปลา) นอกจากนี้แล้วสมาชิกในชุมชนยังได้ทำการผลิต แชมพู สบู่ น้ำยาล้างจาน ขึ้นมาจำหน่ายและใช้กันเองในชุมชน โดยสมาชิกได้รวมตัวกันจัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่มแปรรูป การระดมทุนได้มาจากเงินร่วมลงทุนของคนในชุมชนเอง วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการผลิตส่วนใหญ่จะมีอยู่แล้วในหมู่บ้าน เช่น ดอกอัญชัน ว่านหางจระเข้ ฟ้าทะลายโจร เถาวัลย์เหี่ยว เป็นต้น เมื่อนำวัตถุดิบมาแปรรูปเสร็จแล้วก็วางจำหน่ายกันภายในชุมชน แม้ว่าปัจจุบันกลุ่มยังมีขนาดเล็กและกลุ่มลูกค้าก็ยังมีเฉพาะตลาดภายในชุมชนเท่านั้น แต่ก็ก็เป็นกิจกรรมอีกรูปแบบหนึ่งของการพึ่งตนเองในด้านการพยายามลดภาระด้านรายจ่ายอีกรูปแบบหนึ่ง

ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการพึ่งตนเอง

มีปัจจัยที่ทำให้บ้านนออีสานประสบความสำเร็จในการพึ่งตนเองหลายประการ ที่สำคัญ ได้แก่

(๑) การยึดมั่นในแนวคิด และแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

(๒) ผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ดึงดูด ชักชวน ให้คนอื่นๆ หันมาดำเนินการตาม

(๓) การเริ่มต้นจากการพึ่งตนเองภายในครอบครัว ให้เป็นฐานที่เข้มแข็ง และขยายต่อเนื่องจนเป็น

การพึ่งพากันเองในระดับชุมชน

(๔) ความร่วมมือของคนในชุมชน เป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุด และแสดงถึงความสามัคคี และความเชื่อมั่นที่จะผ่านพ้นปัญหาาร่วมกัน

(๕) การสนับสนุนจากภายนอก ทั้งที่เป็นเงินทุน และความรู้

(๖) การเรียนรู้และความร่วมมือที่ดีจากเครือข่ายวงเกษตร รวมทั้งบุคคลผู้เป็นต้นแบบ และเป็นหลักทางความคิดคือ ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม ที่สนับสนุนและทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนรู้เรียนรู้ ประสบการณ์ร่วมกันอยู่เป็นระยะ

ปัญหาและอุปสรรค

ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของกระบวนการพัฒนากิจกรรมชุมชนพึ่งตนเอง คือ คนที่ยังไม่เข้าใจในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง ซึ่งทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีไม่มากอย่างที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะผู้นำในชุมชนก็ยังไม่เห็นด้วยกับแนวทางดังกล่าว แม้ว่าจะไม่มีการต่อต้านและไม่มีความขัดแย้งที่รุนแรงก็ตาม แต่ก็ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาความสามารถในการพึ่งตนเอง กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้ไม่สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างเต็มที่ แต่ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือ ภาระหนี้สิน ที่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาให้หมดไปได้ และความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ ที่ยังคงมีอยู่ เป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนวิถีการผลิตมาเป็นแบบเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งชุมชนใกล้เคียงก็ยังคงมีวิถีการผลิตแบบปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยว เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ลดทอนความเชื่อมั่นในการหันมาพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

คำถามท้ายบท

๑. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต อย่างไร
๒. ท่านได้จัดการเศรษฐกิจตนเองและหรือครอบครัวตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร และทำให้เกิดผลต่อการดำรงชีวิตเป็นอย่างไร

หนังสืออ่านประกอบ

๑. ประมวลคำในพระบรมราโชวาท-ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๐.
๒. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๐.
๓. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๐.
๔. เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๐.
๕. จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑.
๖. ชีวิตพอเพียง. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๐.
๗. เอกสารเสริมการเรียนรู้การสอนวิชาเศรษฐกิจพอเพียง. จำนงค์ แรกพินิจ และคณะ, มูลนิธิสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๔๘.

แผนการสอนครั้งที่ ๕

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

๑. วิเคราะห์ข้อมูลและประสบการณ์การจัดการเศรษฐกิจของตนเองและหรือครอบครัว
๒. วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของตนเองและหรือครอบครัวสู่การประกอบการชุมชน

ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หัวข้อเนื้อหาสาระการเรียนรู้

๑. หลักคิดสำคัญ
๒. ระบบและรูปแบบการพัฒนา
๓. กระบวนการเรียนรู้และการจัดการ

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงกระบวนการและเป้าหมาย

๑. แนะนำกระบวนการและเป้าหมายการเรียนรู้ งานที่มอบหมาย และการประเมินผลการเรียน
๒. ใช้กระบวนการเรียนรู้อภิปรายแลกเปลี่ยนเชิงวิเคราะห์การพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือน
๓. บรรยายเสริมความรู้/สื่อประกอบตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของวิชา และแนะนำวิธีการเรียนรู้เพื่อวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจตนเองและหรือครอบครัวสู่การประกอบการชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๔. ให้ทำรายงานกรณีศึกษาของตนเอง

มอบหมายใบงานที่ ๕ แผนพัฒนาเศรษฐกิจตนเอง/ครอบครัว

๕. ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากสื่อ แหล่งเรียนรู้ และการปฏิบัติ
๖. นำเสนอ สังเคราะห์ความรู้ และเขียนสรุป

สื่อการเรียนรู้

๑. มคอ.๓ วิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน
๒. เอกสารประกอบการสอนวิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน
๓. เอกสารอ่านประกอบวิชาเศรษฐกิจและการจัดการในชีวิตประจำวัน
๔. Microsoft PowerPoint เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจตนเอง/ครอบครัว
๕. วีดิทัศน์

การประเมินผลการเรียน

๑. การเข้าเรียน และการร่วมกิจกรรม
๒. การทำงานที่ได้รับมอบหมาย

หน่วยที่ ๕

เศรษฐกิจครัวเรือน : กรอบคิดเพื่อการพัฒนา

๕.๑ หลักคิดสำคัญ

๑) อาชีพไม่ได้เป็นเพียงการใช้แรงงานในการผลิต แต่อาชีพคือกระบวนการทั้งหมดของธุรกิจ หรือการประกอบการที่หล่อเลี้ยงชีวิตให้ดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข

๒) เงินตราคือ เครื่องมือ การเงินคือ ระบบการจัดการเศรษฐกิจครัวเรือน

๓) ธุรกิจ ไม่ใช่การลงทุน แต่ธุรกิจ คือการจัดการ และความไว้วางใจ (Trust) คือทุนทางสังคมที่มีผลต่อเศรษฐกิจ

๔) ปรับวิธีคิดในการเลี้ยงชีพ เปลี่ยนกระบวนการผลิต เปลี่ยนกระบวนการจัดการผลผลิต และเปลี่ยนกระบวนการบริโภค ผลที่เกิดคือ เลี้ยงชีพอย่างมีความสุข มีอยู่มีกินจนถึงลูกหลาน

๕) คุณภาพของการใช้ทรัพยากรคือ ประหยัด ได้ประโยชน์คุ้มค่าสูงสุด คุณค่าของการจัดการ คือ ใช้วิธีการที่เรียบง่ายและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

๖) ประสิทธิภาพของปัจจัยการผลิต คือ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่นำมาใช้ การพัฒนาความรู้ความสามารถและความชำนาญของผู้ประกอบการ การใช้วิธีคิดและวิธีทำที่ได้ผลดี ผู้บริโภคมีความพึงพอใจ

๗) การสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์/สินค้าและบริการ ได้จากการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม การศึกษาและวิเคราะห์ตลาด การวิจัย/คิดค้นพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

๘) หลักการค้า (ปาปนิถธรรม) ๓ คือ (๑) จักขุมา ตาตี คือ รู้จักสินค้า ดูของเป็น สามารถคำนวณราคา กะทุนเก่งกำไร แม่นยำ (๒) วิธูโร จัดเจนธุรกิจ รู้แหล่งซื้อแหล่งขาย รู้ความเคลื่อนไหวความต้องการของตลาด สามารถในการจัดซื้อจัดจำหน่าย รู้ใจและรู้จักเอาใจลูกค้า (๓) นิสสยสัมปโน พร้อมด้วยแหล่งทุน เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจในหมู่แหล่งทุนใหญ่ๆ หาเงินมาลงทุนหรือดำเนินกิจการโดยง่าย

๑๐) Digital กำลังขับเคลื่อนพฤติกรรมการใช้จ่ายของผู้บริโภคและโมเดลธุรกิจ ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือนต้องอย่าประมาท และตลาด Online จะคิดแค่ขายได้ขายเอา หรือจะจัดการระบบเศรษฐกิจครอบครัวให้ยั่งยืน

๕.๒ ระบบและรูปแบบการพัฒนา

๕.๒.๑ ระบบเศรษฐกิจครัวเรือน ประกอบด้วย ๓ ส่วน

- ๑) ปัจจัย ได้แก่ ทุนทรัพยากร ทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม และผลผลิต
- ๒) กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการผลิต กระบวนการวิโมค/การจัดการผลผลิต

และกระบวนการบริโภค

- ๓) ผลลัพธ์ ได้แก่ อาชีพ/ธุรกิจ/การประกอบการ รายได้ เงินออม รายจ่าย และหนี้

๕.๒.๓ รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือน

- ๑) ใช้ชีวิต/อาชีพ เป็นตัวตั้ง
- ๒) ใช้ทุนที่มีอยู่เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา
- ๓) เน้นการพัฒนาที่ยกระดับระบบเศรษฐกิจครัวเรือนสู่การประกอบการชุมชนที่เชื่อมโยงทั้งสามระดับ คือ ระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำให้อยู่ในกระบวนการเดียวกัน
- ๕) ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้/ศึกษาดูงานกับปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน และการประกอบการชุมชนที่เป็นแบบอย่างที่ดี (best practice)

๕.๓ กระบวนการเรียนรู้และการจัดการ

๕.๓.๑ กระบวนการเรียนรู้การพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือน

- ๑) สสำรวจข้อมูลสภาพเศรษฐกิจระดับบุคคล/ครัวเรือน
- ๒) วิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจในกิจการตนเอง/ครอบครัว
- ๓) ประเมินการจัดการระบบเศรษฐกิจระดับบุคคล/ครัวเรือน
- ๔) สร้างทางเลือก/ทางรอดในการประกอบอาชีพ
- ๕) วางเป้าหมาย แผนพัฒนาและกิจกรรมการประกอบการ
- ๖) ปฏิบัติกิจกรรมการประกอบการให้บรรลุเป้าหมาย
- ๗) บันทึกข้อมูลและประสบการณ์จากการปฏิบัติ
- ๘) สังเคราะห์ข้อมูลและประสบการณ์จากการปฏิบัติเป็นความรู้
- ๙) แลกเปลี่ยนความรู้จากประสบการณ์
- ๑๐) ติดตามประเมินผลและพัฒนา

๕.๓.๒ การจัดการระบบความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

- ๑) วิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ-สังคม
- ๒) เรียนรู้อย่างเข้าใจภูมิสังคม (ภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ประเพณี ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา เทคโนโลยี นวัตกรรม และการเมือง)

๓) จัดการภูมิสังคมให้เป็นภูมิคุ้มกัน

๔) ใช้หลักความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน ทำอย่างประหยัด ใช้วิธีการเรียบง่าย ทำให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าสูงสุด ปรับสมดุลทรัพยากรและสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดี/นำไปใช้ใหม่-ครบวงจร

๕.๓.๓ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือน

๑) วิธีคิด วิธีปฏิบัติ และวิธีให้คุณค่าของคนในครัวเรือน/ผู้ประกอบการ

๒) ข้อมูลครัวเรือนและการสื่อสารในครัวเรือน

๓) เป้าหมายและวิธีการจัดการ

๔) การคิด วิเคราะห์ และการตัดสินใจ

๕.๓.๔ ตัวชี้วัดประสิทธิผลการพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือน

๑) ใช้ทุนและผลผลิตที่มีอยู่อย่างได้ประโยชน์คุ้มค่าสูงสุด

๒) คิดเป็น วิเคราะห์เป็น เลือกลงและตัดสินใจเป็น ทำเป็น จัดการเป็น เก็บออมเป็น กินเป็น ใช้เป็น และขายเป็น

๓) มีรายได้เสริมรายได้เพิ่ม มีเงินออม รายจ่ายลดลง และไม่เป็นหนี้หรือเป็นหนี้้น้อยลง

๕.๓.๕ ประโยชน์ของการติดตามประเมินผลและพัฒนาการจัดการเศรษฐกิจครัวเรือน

๑) ทำให้รู้ความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรค

๒) ค้นพบประเด็นของปัญหา และแนวทางแก้ปัญหา

๓) นำข้อมูลและประสบการณ์ไปพัฒนาให้ดีกว่าเดิม

๔) ทำให้เกิดความกระตือรือร้นและมุ่งมั่น

๕) ทำให้ได้กระบวนการเรียนรู้และวิธีการจัดการที่ดี

๖) ไม่ประมาทในการดำรงชีวิต

๗) เลี้ยงชีพอย่างมีความสุข

๕.๓ ๖ ปัจจัยชี้วัดความเข้มแข็งของเศรษฐกิจครัวเรือน

๑) มีเป้าหมายในการประกอบการที่ชัดเจนและทำได้จริง

๒) มีวิธีคิดและวิธีจัดการทุนที่มีอยู่ให้คุ้มค่าเกิดประโยชน์สูงสุด

๓) มีการจัดการระบบเศรษฐกิจครัวเรือนที่ตอบสนองคนในครัวเรือนและชุมชน

โดยมีความรับผิดชอบ

๔) มีวิธีคิดและวิธีจัดการที่ดีในการผลิต การจัดการผลผลิต การบริโภค

และการจัดการทางการเงิน

๕) สมาชิกในครัวเรือนร่วมกันคิดร่วมกันทำด้วยความเพียร

๖) มีการติดตามประเมินผลและพัฒนา

คำถามท้ายบท

๑. ทำไมเศรษฐกิจของท่านและครอบครัว จึงเป็นอยู่อย่างนั้น
๒. เป้าหมายชีวิตด้านเศรษฐกิจของท่านและครอบครัว คืออะไร
๓. เพื่อให้ไปถึงเป้าหมายนั้น ท่านต้องทำอะไร
๔. หลักคิดสำคัญ วิธีการและการจัดการ และเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของท่านและครอบครัว คืออะไร

หนังสืออ่านประกอบ

๑. เล่าเรียน-ทำงานกันไป ชีวิตได้อะไร. พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ญาณเวศกวัน, ๒๕๕๑. www.watnyanaves.net
๒. การเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร. กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๕๖.
๓. เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) เศรษฐกิจร่วมใช้ประโยชน์ (Sharing Economy) เศรษฐกิจผู้สูงอายุ (Silver Economy) และเศรษฐกิจอัจฉริยะ (Intelligent Economy), สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, ๒๕๖๒.
๔. เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, ๒๕๖๒.

บทเสริม

กรณีศึกษาตนเอง

๑. แนวคิดการเรียนรู้กรณีศึกษาตนเอง

กรณีศึกษาตนเอง เป็นการศึกษาเรื่องราวการดำรงชีวิตของตนเองทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สุขภาพ และจิตวิญญาณที่เป็นอยู่จริงมาเรียบเรียง จัดระบบเนื้อหาให้เป็นเรื่องเล่าที่เป็นไปตามความต้องการหรือวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ กระบวนการศึกษาเริ่มต้นที่การทำข้อมูลตนเองอย่างเป็นระบบแล้วตีความวิเคราะห์ให้ได้ความรู้ที่เป็นทางออก/ทางเลือก/ทางรอดและนำมาใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจแก้ปัญหา

กระบวนการกรณีศึกษาเป็นการพัฒนาความรู้ ทักษะการวิเคราะห์ ทักษะการประยุกต์ใช้ ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการสื่อสาร ทักษะทางสังคม ทักษะการวิเคราะห์ตนเอง และเจตคติ

กรณีศึกษาที่ดี ควรมีการวางโครงเรื่องทั้งส่วนนำ ส่วนเนื้อเรื่อง และสรุปเรื่อง โดยมีเนื้อหาที่สร้างภาวะกดดัน ซึ่งต้องหาทางออกอย่างเหมาะสมกับบุคคลมี เป็นเรื่องราวที่มีความเป็นพิเศษ และมีลักษณะที่เฉพาะเจาะจง มีกรอบเวลา และสถานที่ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เห็นการกระทำ จิตใจ การเคลื่อนไหวความคิด สะท้อนบริบทของสังคมวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

๒. วิธีการเรียนรู้กรณีศึกษาตนเอง

- ๒.๑ ขั้นเตรียมตัว คือ กำหนดเรื่องกรณีศึกษา วิธีการปฏิบัติเรียนรู้และบันทึกข้อมูล
- ๒.๒ ขั้นดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์กรณีศึกษา
- ๒.๓ ขั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์กรณีศึกษาที่นำมาใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจแก้ปัญหา

๓. การพัฒนาเครื่องมือการเรียนรู้

- ๓.๑ แบบสำรวจข้อมูลสภาพเศรษฐกิจระดับบุคคล/ครัวเรือน ประกอบด้วยหัวข้อ/เรื่อง เช่น

สถานะทางเศรษฐกิจ

○ ธุรกิจ/กิจการ/อาชีพการงานที่ทำ ได้แก่ อาชีพหลัก-เสริม/รอง ประกอบการเอง-รับจ้าง นอก-ในภาคการเกษตร

○ ทรัพย์สิน ได้แก่ ทรัพย์สินหมุนเวียน-ไม่หมุนเวียน

○ หนี้ ได้แก่ หนี้ทางการศึกษา-ประกอบอาชีพ/ลงทุน

- รายได้ ได้แก่ รายได้หลัก-รอง รายได้จากดอกเบียรับจากเงินฝาก-เงินให้กู้ยืม รายได้จากเงินรางวัล-ของรางวัล รายได้จากเงินปันผล รายได้ที่เป็นผลผลิตที่เก็บไว้กินไว้ใช้เอง
 - เงินออม ได้แก่ เงินที่ออมไว้ลงทุน-ไว้ใช้หนี้-ใช้จ่ายทั่วไป
 - รายจ่าย ได้แก่ รายจ่ายประจำ-ผันแปร ดอกเบียจ่ายจากเงินกู้ยืม-จำนำ-จำนอง
- สถานะหน่วยเศรษฐกิจครัวเรือน*
- เป็นผู้ผลิตและบริโภค ○ เป็นผู้จัดการผลผลิต ○ เป็นผู้บริโภค ○ เป็นผู้ใช้แรงงาน
- ทรัพยากรการผลิต*
- ที่ดิน ได้แก่ ที่ดินได้รับมรดก-ซื้อ-เช่า และทรัพยากรอื่น เช่น แหล่งน้ำ ป่าไม้ พันธุ์พืช สัตว์
 - แรงงาน จากวัยเด็ก วัยแรงงาน ผู้สูงอายุที่ยังใช้แรงงาน
 - ทุน ที่เป็นเงินตรา/ตัวเงิน-ทรัพย์สิน/ไม่เป็นตัวเงิน ต้นทุนการผลิต-คงที่ เช่น ค่าภาษีที่ดิน ค่าเช่า ค่าเสื่อมอุปกรณ์ -ผันแปร เช่น ค่าวัตถุดิบ ค่าแรงงาน ค่าใช้จ่ายอื่นในการผลิต
 - การประกอบการ-ทำเองคนเดียว/ครอบครัว-ถือหุ้น ๆ
- กิจกรรมเศรษฐกิจ*
- กระบวนการผลิต
 - กระบวนการวิโภค/การจัดการผลผลิต-เก็บไว้กินไว้ใช้เอง-แบ่งปัน-ตลาด-ขนส่ง
 - กระบวนการบริโภค/อุปโภค
- ผลิตภัณฑ์/สินค้าและบริการ* ที่แปรรูปเอง-ตัวแทนจำหน่าย-รวบรวมจำหน่าย/ซื้อมาขายไป-ต่อยอดเพิ่มคุณค่าและมูลค่า-ให้บริการเอง-จ้างให้บริการ-ส่งเสริมการผลิตและเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวหรือชุมชน
- ทรัพย์สินทางปัญญา* ได้แก่ สิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า
- แรงงานสมอง* ได้แก่ ทักษะ ความรู้ ภูมิปัญญา
- เทคโนโลยีและนวัตกรรม* ได้แก่ เทคโนโลยีพื้นฐานที่สร้างเอง/นำมาใช้-สมัยใหม่ที่ซื้อหามาใช้นวัตกรรมที่สร้างเอง-ของชุมชน/สมัยใหม่นำมาประยุกต์ใช้

๓.๒ แบบวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจในกิจการตนเอง/ครอบครัว ประกอบด้วยหัวข้อการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกทั่วไป การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกในการดำเนินงาน การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และวิธีการวิเคราะห์ที่เลือกใช้

๓.๓ แบบประเมินการจัดการเศรษฐกิจระดับบุคคล/ครัวเรือน ประกอบด้วยตัวชี้วัดความพอเพียงขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ตัวชี้วัดความพอประมาณ ตัวชี้วัดความมีเหตุผล ตัวชี้วัดความมีภูมิคุ้มกันที่ดี ในการดำรงชีวิต

๓.๔ แบบบันทึกแผนพัฒนาเศรษฐกิจระดับบุคคล/ครอบครัว อาจประกอบด้วยแผนพัฒนากระบวนการผลิต แผนพัฒนากระบวนการจัดการผลผลิต แผนพัฒนากระบวนการบริโภค แผนพัฒนากระบวนการจัดการทางการเงินและทรัพย์สิน (สินทรัพย์ การลงทุน รายได้ เงินออม รายจ่าย และหนี้) แผนสร้างสุขครอบครัว

เอกสารอ้างอิง

การบูรณาการหลักพุทธเศรษฐศาสตร์กับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของ อี เอฟ ชูเมกเกอร์.

พระประภาส ปณฺญาคโม (ดอกไม้), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของภาคประชาชนและชุมชน.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

กระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐศาสตร์แนวพุทธและเศรษฐกิจพอเพียง.

พิรารวรรณ ชนะพาห์, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม)

คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๑.

จุดอ่อนในการขับเคลื่อน ผลผลิตการผลิตไทย. จำลักษณ์ ชุนพลแก้ว, ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒,

www.bangkokbiznews.com กรุงเทพธุรกิจออนไลน์, ๒๙-๗-๖๓.

แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ในหลักพุทธศาสตร์. พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์, ดร. สาขาพุทธศาสนศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

แนวทางการวัดประสิทธิผลการผลิตรวม (TFP) และผลิตภาพแรงงาน (LP) ในโครงการภาครัฐ.

นันทพร อังอติชาติ, สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ กระทรวงอุตสาหกรรม.

แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนแบบ Case Method ที่ได้มาตรฐาน.

ศูนย์ให้คำปรึกษาทางธุรกิจ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี, โครงการพัฒนากระบวนการ

เรียนการสอนแบบ Case Method, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ), ๒๕๕๓.

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต),

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๒.

พุทธเศรษฐศาสตร์ วิวัฒนาการ ทฤษฎีและการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ.

ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน, อมรินทร์, ๒๕๔๗.

เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบโมเดลภาค ๔ กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.

พระครูสิริปริยัติธำรง (พิสิฐ ชุตินฺธโร), วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

เศรษฐศาสตร์จุลภาค ๑. ผศ.สุพัฒน์ อัยไพบูลย์สวัสดิ์, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคาแหง, ๒๕๕๓.

เศรษฐศาสตร์การเงินในครัวเรือนไทย: สแกน(พฤติกรรม) ผ่าน ๕ ฐานข้อมูล.

สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์, ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐. www.pier.or.th ๒๖-๗-๒๕๖๓

เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ (Buddhist Economics) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต),
วัดญาณเวศกวัน, www.watnyanaves.net, ๒๕๕๙.

สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ. ในวิชาการเป็นผู้ประกอบการและการสร้างธุรกิจใหม่, พัชรภรณ์ เลขยันต์,
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, www.ssru.ac.th, ๒๕-๗-๒๕๖๓.

๕ ปีที่หายไปของเศรษฐกิจพอเพียง (พ.ศ.๒๕๔๑-๒๕๔๕). วีรบูรณ์ วิสารทสกุล, ๒๕๔๖.

เอกสารเสริมการเรียนรู้การสอนวิชาเศรษฐกิจพอเพียง. จำนงค์ แรกพินิจ และคณะ,
มูลนิธิสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๔๘.

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาชีวิตและประกอบการชุมชน

program@life.ac.th

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

